

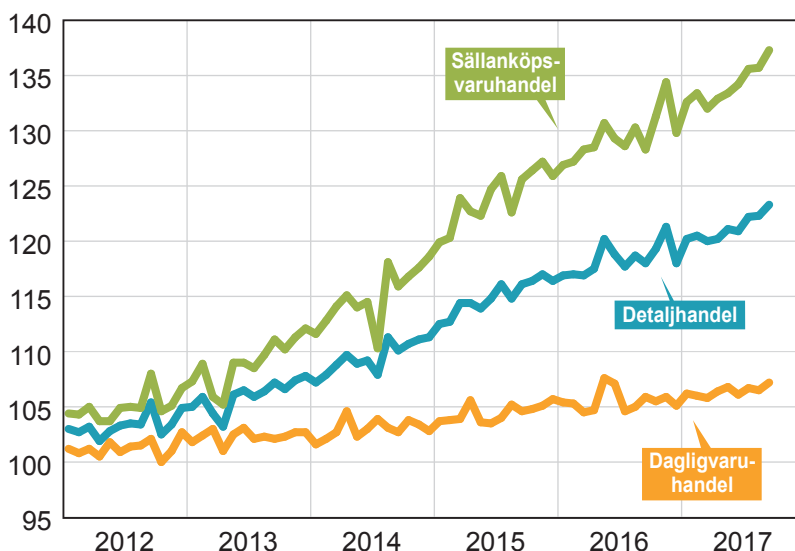
SCB-Indikatorer

E K O N O M I S K M Å N A D S Ö V E R S I K T

Ökad försäljning inom detaljhandeln

Detaljhandelns omsättning

Index 2010=100, fasta priser, säsongrensat

- **Positivt handelsnetto**
Sid 7
- **IMF spår fortsatt hög tillväxt**
Sid 21

I fokus:
**Tjänstesektorn
i ett bransch-
perspektiv**
sid 12

KOMMENTARER & ANALYS

INNEHÅLL

Konjunkturläget.....	2	"I fokus".....	12
Industri.....	4	Priser.....	14
Utrikeshandel.....	6	Arbetsmarknad.....	16
Handel, konsumtion och tjänster.....	7	Finansmarknad.....	17
Byggmarknad.....	10	Internationell utblick.....	19
Näringsliv.....	11	Svenska ekonomiska indikatorer.....	22

Indikatorer

	Senaste uppgift	Utveckling senaste mån	3 mån	året
Produktion				
Industrins produktion	aug	–	+	+
Industrins orderingång	aug	–		+
Tjänsteproduktion	aug	+	+	+
Näringslivets produktion	aug	–	+	+
Användning				
Handelsnetto ¹⁾	sep	+	–	–
Hushållens konsumtion	aug	+	+	+
Detaljhandels försäljning	sep	+	+	+
Nyregistrering av personbilar	sep	+	–	–
Övriga indikatorer				
Konsumentpriser	sep	+		+
Producentpriser	sep	+		+
Sysselsättning	sep	+		+
Arbetslöshet ²⁾	sep	○		–

1) Varuexport minus varuimport under perioden

2) Andel av arbetskraften

KONJUNKTURLÄGET

Månadsindikatorer dämpades i augusti

Den ekonomiska statistiken visar en fortsatt positiv bild av läget i den svenska ekonomin. De flesta indikatorer pekar uppåt i årstakt, men har svängt lite upp och ner under sommarmånaderna. Produktionsstatistiken är något svårtolkad då det var relativt stora uppgångar i juli som sedan vändes till nedgångar i augusti inom både industrin och byggbranschen.

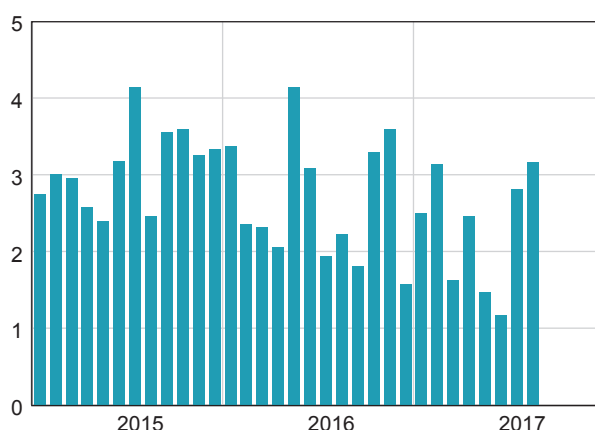
En möjlig förklaring kan vara att en större del än vanligt av sommarsemestern förlades i augusti och omvänt att en mindre del än vanligt togs ut i juli inom dessa branscher. Enligt SCB:s arbetskraftsundersökning steg arbetade timmar i ekonomin något mer procentuellt sett i juli jämfört med förra året än i augusti. Även industrins orderingång minskade i augusti och det var hemmamarknaden som dämpades mest, vilket är ytterligare ett tecken på att det var lägre aktivitet än vanligt i de svenska företagen i augusti. Tjänstesektorn klarade sig från nedgång, men tjänsteproduktionen steg endast marginellt i augusti.

Ökad konsumtion

Hushållskonsumtionen har ökat under lång tid i någorlunda jämn takt. De senaste månaderna ser ökningstakten ut att ha tilltagit något. Månadsindikatorn steg kraftigt i juli och fortsatte gå upp i augusti, då den årsvisa tillväxten var den högsta sedan november i fjol. Ökade transportutgifter bidrog mest till tillväxten i årstakt.

Hushållskonsumtion

Procentuell förändring från motsvarande månad föregående år

Försäljningen inom detaljhandeln har också tagit mer fart på senare tid. I september ökade försäljningen med 0,8 procent och det var framförallt sällanköpsvaruhandeln som drog upp, men även dagligvaruhandeln bidrog positivt. I årstakt noterades den högsta försäljningstillväxten inom detaljhandeln sedan maj 2016.

Bilförsäljningen är fortsatt stark, men har under året visat tecken på att plana ut på en hög nivå. I september var till och med årsförändringen för bilregistreringen negativ, det nyregistrerades alltså färre personbilar i september i år än under samma månad i fjol.

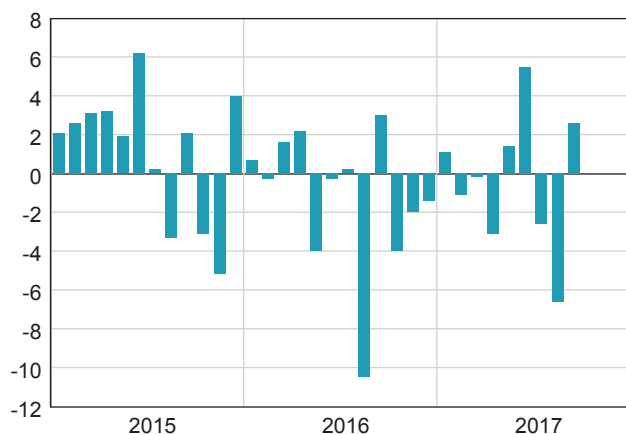
Förstärkning av utrikeshandeln

I september vände handelsnettot (skillnaden mellan export och import av varor) upp efter att ha varit negativt i både juli och augusti. Trenden är dock förhållandevis dämpad och faktum är att handelsnettot totalt sett visat underskott, det vill säga att importen har överstigit exporten, under de två senaste åren.

Ett viktigt påpekande i sammanhanget är att bilden i nationalräkenskaperna (NR) delvis är en annan. Främst beror skillnaderna på att det är olika manualer och definitioner som används. Se avsnittet utrikeshandel för en kort beskrivning av dessa skillnader. I NR överstiger exporten av varor importen av varor i absoluta tal och har gjort det sedan början av 1980-talet. Räknas både varor och tjänster in blir Sveriges överskott i utrikeshandeln ännu tydligare. Däremot har importen växt snabbare än exporten under vissa perioder och bidragit negativt till BNP-tillväxten. Andra kvartalet i år gav dock nettoexporten ett starkt bidrag till Sveriges BNP-tillväxt då exporten ökade klart mer än importen.

Handelsnetto (varuexport-varuimport)

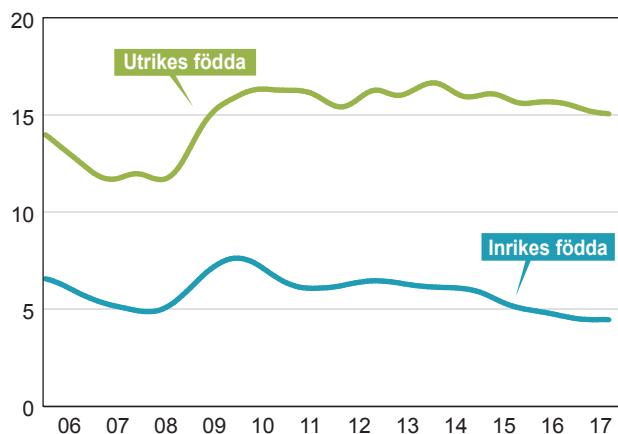
Löpande priser, miljarder kronor

Sysselsättningen upp men arbetslösheten är stabil

Den svenska arbetsmarknaden fortsätter att stärkas, åtminstone om man tittar på sysselsättningen. Både sett till antal och som andel av befolkningen ökar den och det gäller både jämfört med närliggande månader och jämfört med fjolåret. Arbetslösheten svänger lite upp och ner på månadsbasis, men den säsongrensade och utjämnade serien har stabiliserat sig kring 6,7 procent. Det råder dock fortsatt stora skillnader mellan inrikes och utrikes födda där arbetslösheten för utrikes födda nästan är fyra gånger större än för inrikes födda.

Arbetslöshet

Andel av arbetskraften, procent, säsongrensat och utjämnat

Inflationen fortsatt över Riksbankens mål

I september överträffade inflationstakten, enligt såväl KPI som KPIF, Riksbankens inflationsmål på 2 procent för tredje månaden i rad. Ökade boendekostnader är den främsta orsaken och bidrar med ungefär en tredjedel av inflationsuppgången, men även livsmedelspriserna har stigit under det senaste året och gett ett betydande bidrag.

Riksbankens direktion beslutade vid sitt oktobermöte att låta räntan ligga oförändrad på -0,50 procent och inga nya besked gavs angående stödköp av statsobligationer. Nuvarande stödköpsprogram löper ut vid årsskiftet. Nästa räntemöte hålls i december och Riksbanken skjuter på beslutet om eventuell förlängning av programmet till dess. Syftet med stödköpen är att pressa ner de långa mark-

nadsräntorna för att ytterligare stimulera ekonomin. Dessa verktyg har använts av en rad centralbanker världen över efter finanskrisen, men är nu på väg att långsamt fasas ut. I USA har Federal Reserve redan avslutat stödköpen medan ECB fortsätter åtminstone ett år till med sina kvantitativa lättnader. För svensk del är tillgången på statsobligationer begränsad och den krympande statsskulden medför att behoven av upplåning genom Riksgälden, som emitterar statsobligationer, minskar. I dagsläget är Riksbanken innehavare av mer än en tredjedel av den totala mängden statsobligationer på marknaden.

Konjunkturläget starkt enligt KI

I Konjunkturinstitutets (KI:s) senaste konjunkturrapport konstateras att den svenska ekonomin går starkt och KI bedömer att högkonjunkturen förstärks under nästa år till följd av stigande efterfrågan från omvärlden i kombination med en expansiv finanspolitik. Exporten väntas bli den främsta tillväxtmotorn 2018, men även investeringarnas andel av BNP beräknas stiga, trots att uppgången för bostadsinvesteringarna mattas av. Arbetslösheten väntas sjunka mot 6 procent i slutet av nästa år, men arbetsmarknaden hämmas av att bristen på arbetskraft med rätt kompetens stiger.

Konjunkturbarometern i oktober bekräftade det starka läget då barometerindikatorn låg kvar på en nivå som är betydligt högre än normalt, trots att den dämpades marginellt jämfört med september. Det var tillverkningsindustrin som backade något efter den mycket kraftiga uppgången i september men fortsatt är nivån för industrin historiskt hög. Övriga huvudbranscher steg i oktober och samtliga ligger över det normala, vilket även gäller hushållens bedömning av ekonomin.

Stark tillväxt i USA tredje kvartalet

BNP-tillväxten i den amerikanska ekonomin uppgick till 3,0 procent tredje kvartalet (uppräknat till årstakt) enligt preliminära uppgifter. Det var högre än de flesta analytikers prognoser och med tanke på de kraftiga orkaner som drabbat landets södra delstater under perioden får det betraktas som mycket starkt. Framförallt bidrog privat konsumtion och investeringar till den starka BNP-tillväxten. Exporten ökade med draghjälp från en svag dollar.

USA ligger något före i konjunkturcykeln jämfört med exempelvis Europa och de senaste årens positiva utveckling visar sig bland annat i starkare arbetsmarknadssiffror. Den relativa arbetslösheten sjönk ytterligare i september till 4,2 procent, vilket är strax under det som noterades när den var som lägst under högkonjunkturen 2006–2007. Trenden för arbetslösheten har varit nedåtgående sedan 2009 då arbetslöshetstalen toppade kring 10 procent.

Europeisk tillväxt stabil

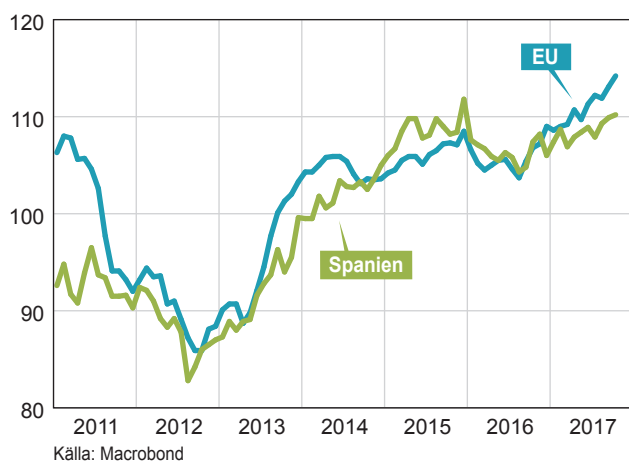
Eurostat publicerade den sista oktober ett snabbestimat över tillväxten i EU-länderna under tredje kvartalet. Enligt dessa preliminära siffror växte BNP med 0,6 procent i både EU som helhet och i euroländerna, säsongrensat och jämfört med föregående kvartal. Det var i linje med

tillväxttakten under de närmast föregående kvartalen. I årstakt steg BNP-tillväxten något då den beräknades till 2,5 procent jämfört med tredje kvartalet i fjol.

I början av oktober kom även en uppdaterad prognos över världsekonomin från IMF. I stora drag var det inga större skillnader jämfört med tidigare prognoser, men på marginalen var det en liten upprevidering av världstillväxten. Utsikterna för Europa har ljusnat något där prognosen för euroområdet skruvades upp. Prognosen för USA justerades däremot ned något. En utförligare beskrivning av IMF:s konjunkturrapport finns att läsa i månadens internationella artikel på sidan 21.

EU-kommissionens konjunkturbarometer visade en fortsatt uppgång i oktober. Samtliga av de största EU-länderna förutom Frankrike noterade uppgångar jämfört med september. I Tyskland förbättrades stämningsläget markant, men även i Spanien var det en ökning av konfidentsindikatorn, om än ganska måttligt.

EU-kommissionens förtroendeindikator
Index medelvärde=100

Katalonien utropade självständighet

På Europafronten är det denna månad svårt att inte nämna konflikten mellan Katalonien och den spanska centralregeringen i Madrid som delvis har ekonomisk bakgrund. Den spanska ekonomin är den fjärde största i euroområdet och har haft en stark tillväxt de senaste åren efter att dessförinnan gått igenom en rejäl kris. Den förhållandevis rika regionen Katalonien, som bidragit till en stor del av återhämtningen, protesterar exempelvis mot att skatteintäkter går till fattiga regioner i landet utan att man får något tillbaka.

Katalonien höll den 1 oktober folkomröstning om självständighet, vilket stred mot den spanska författningen. Valdeltagandet var lågt, men resultatet blev en förkrossande seger för ja-sidan. Nyligen kom en självständighetsförklaring från Kataloniens regionparlament varpå den spanska regeringen svarat med att ta över styret av Katalonien samt utlysa nyval i regionen i december. Vilken effekt konflikten får för ekonomin i både Spanien och övriga Europa är såklart omöjligt att svara på, men blir det en långvarig konflikt finns skäl att tro att det blir en negativ effekt genom att bland annat handel och investeringar dämpas.

INDUSTRI

Efter en kraftig uppgång i mitten av 2016 har trenden för industriproduktionen planat ut de senaste månaderna. Sett till den totala utvecklingen hittills i år är det motorfordonsindustrin som visar starkast produktionssiffror. Däremot sjönk produktionsnivån inom denna bransch i augusti, men trenden fortsätter trots det uppåt liksom tidigare i år. Andra branscher som har haft en god årsutveckling är metallvaruindustrin samt trävaruindustrin.

Generellt sett har industrins orderingång för både hemmamarknaden och exportmarknaden varierat kraftigt de senaste åren. I augusti sjönk orderingången från båda marknaderna jämfört med juli, men den ökade däremot jämfört med augusti förra året. Man bör dock vara vaksam vid enskilda månadssiffror, framför allt gällande sommarmånaderna då det rör sig om preliminära siffror. Sedan februari är trenden för exportmarknaden svagt nedåtgående, vilket även gäller hemmaorderingången.

Industrins produktionsvolym

Senaste uppgift: augusti 2017

Källa: SCB:s industriproduktionsindex

Anton Hammarstedt

Produktionen sjönk i augusti

Industriproduktionen minskade med 1,7 procent i augusti jämfört med juli, i säsongrensade siffror. Jämfört med augusti 2016 ökade däremot produktionen med strax över 7 procent, kalenderkorrigerat.

Industriproduktion

Förändring i procent

	aug 17/ jul 17	jun-aug 17/ mar-maj 17	aug 17/ aug 16	jan-aug 17/ jan-aug 16
Hela industrin	-2	1	7	5
Trävaruindustri, ej möbler	2	1	11	6
Massa och papper	2	1	6	4
Grafisk industri	1	10	20	4
Kemisk industri o läkem.	-8	-4	-13	1
Stål- och metallverk	1	-2	-1	0
Metallvaruindustri	-15	3	18	8
Elektronikindustri	6	-6	-11	-3
Maskinindustri	-1	-1	8	6
Industri för motorfordon	-3	2	39	16

Förändrat månadsmonster

När man säsongrensar månadsdata försöker man jämföra ut de skillnader mellan månaderna som beror på säsong för att bättre få en bild av den underliggande utvecklingen. Oftast följer skillnaderna ett mönster. Exempelvis tenderar industriproduktionen, i absoluta tal, att vara ganska mycket högre i augusti än i juli. Detta eftersom många branscher i industrin har en större del av semestern förlagd till juli. Detta syns tydligt om man studerar en tidsserie som bara har kalenderkorrigerats, i detta fall fastprisberäknat produktionsindex. Den tar bara i beaktande lagstadgade helgdagar, och då syns säsongmönstret tydligt. Mellan

2000 och 2015 var augusti i genomsnitt drygt 20 procent starkare än juli, beroende på att de flesta tog semester i juli. De två senaste åren är detta mönster kraftigt försvagat. 2016 var ökningen juli–augusti 5,6 procent och i år var motsvarande siffra 7,7 procent.

Båda åren beror det mer på att produktionen var ovanligt hög i juli, än att den var låg i augusti. Kalenderkorrigerat var total industriproduktion i juli i år den högsta i juli sedan 2008, som ju låg precis i slutet på förra högkonjunkturen. Augusti var i år den starkaste augustimånaden sedan 2012. Att industriproduktionen var högre 2012 än i år har i sin tur att göra med att svensk industri har minskat som andel av näringslivets totala produktion. Om man ser till näringslivet som helhet, som man kan läsa mer om i artikeln för Produktionen i näringslivet, ser man att augusti 2017 är den augustimånad med högst total produktion under hela tidsserien.

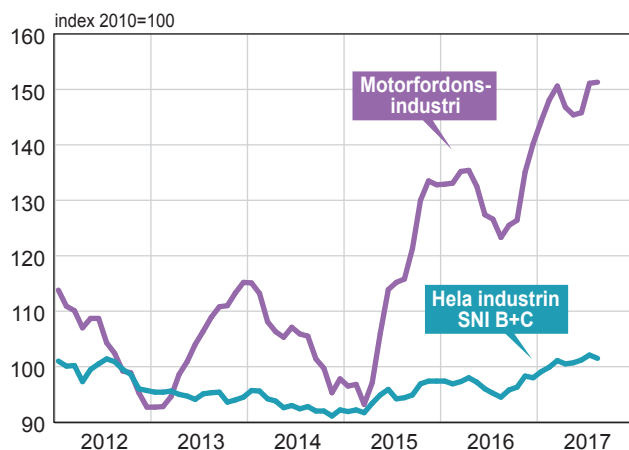
Motorfordonsindustrin driver utvecklingen

Inom industrin kommer en stor del av ökningen från motorfordonsindustrin. Dels står denna bransch för en stor andel av förädlingsvärdet inom industrin – över 14 procent – och dels har den ökat med 39,4 procent sedan augusti 2016. För att hitta motsvarande ökning i årstakt får man leta sig tillbaka till början av 2016. Det kalenderkorrigerade indextal som branschen uppvisar i augusti 2017 är det högsta för augusti månad sedan 2007.

Liksom hos industrin som helhet syns även i motorfordonsindustrin ett förändrat säsongmönster under sensommaren, med en minskning i augusti (–2,8 procent) i säsongrensade siffror, främst på grund av en stark produktion i juli.

Industriproduktionsindex

Säsongrensade månadsvärden utjämnade med tremånaders glidande medelvärde

Medan industrin som helhet har minskat i den säsongrensade serien eftersom säsongrensningsmodellen väntade sig en kraftigare ökning från juli till augusti, har produktionen i motorfordonsindustrin enbart kalenderkorrigerat minskat i augusti. Detta har i sin tur att göra med att juli i år var en stark månad även för motorfordonsindustrin. Produktionen i juli i år var den högsta under en julimånad sedan mätningarna påbörjades.

Mönstret med nedgång på månadsbasis och kraftig ökning på årsbasis återkommer även inom andra delbranscher av industrin, så som industrin för metallvaror, industrin för andra icke-metalliska mineraliska produkter, petroleumindustrin samt gruvor och mineralutvinningsindustrin. De enda branscher som uppvisar samma riktning på sina månads- och årsförändringar är livsmedelsindustrin, trävaruindustrin, massa- och pappersindustrin samt grafisk industri.

Hög produktion under 2017

Sammantaget har industrin gått starkt hittills i år. Industrins produktion var 5,2 procent högre under årets åtta första månader än vad de var under motsvarande period 2016, i kalenderkorrigerade siffror.

Konjunkturinstitutets konjunkturindikator för tillverkningsindustrin sjönk något under augusti jämfört med juli, men ligger fortfarande högt över det historiska genomsnittet. Läget beskrivs som mycket starkt.

Industrins orderingång

Senaste uppgift: augusti 2017

Källa: SCB:s orderingång och omsättningsstatistik

Sara Kebrit

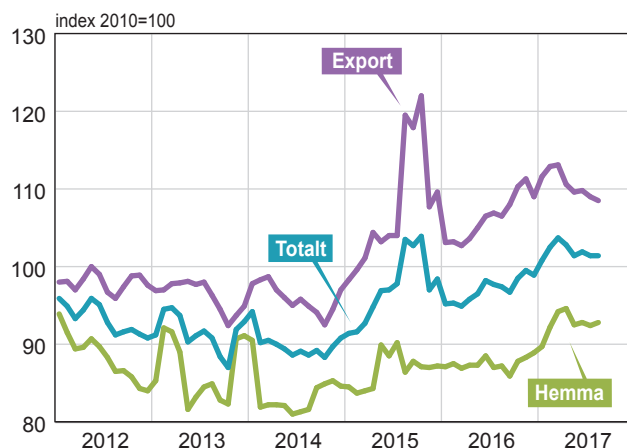
Orderingången minskade i augusti

I augusti minskade industrins orderingång med 1,8 procent i säsongrensade tal, efter att ha ökat i juli. Den säsongrensade månadsförändringen har gått både upp och ner under året, och ungefär varannan månad har den sjunkit. Under augusti bidrog både hemma- och exportmarknaden negativt. Jämfört med juli minskade hemmamarknaden med 2,4 procent och exportmarknaden med 0,5 procent.

Av de publicerade branscherna var det annan transportmedelsindustri som minskade mest, då orderingången sjönk med 33,9 procent jämfört med juli. Denna förändring härrör från hemmamarknaden, som minskade med 57,7 procent från en förhållandevis hög orderingång i juli. Order från kunder i utlandet minskade med 3 procent under samma period.

Industrins orderingång

Säsongrensade månadsvärden utjämnade med tremånaders glidande medelvärde. Fasta priser

Annan transportmedelsindustri var dock inte den enda branschen som bidrog till den negativa orderingsgången i augusti. Industrin för metallvaror sjönk exempelvis med 18,3 procent i jämförelse med juli. Även i detta fall kommer minskningen från ordrar inom landet, som minskade med 24,5 procent. Inom industrin för stål- och metallverk var orderingsgången 2,5 procent lägre än i juli. Branschen har legat på en ganska stabil orderingsgång hittills under året, medan industrin för metallvaror i mars uppvisade sitt högsta säsongsgrensade index sedan 2008.

Orderingsgång och omsättning

Förändring i procent

	aug 17/ jul 17	aug 17/ aug 16	jan–aug 17/ jan–aug 16
Orderingsgång			
Hemmamarknad	–2	9	6
Exportmarknad	–1	4	6
Totalt	–2	6	6
Omsättning			
Hemmamarknad	–2	9	5
Exportmarknad	0	8	5
Totalt	–2	9	5

Ökning på årsbasis

I årstakt har utvecklingen varit positiv i stort sett hela året, och så också under augusti. Jämfört med samma månad 2016, var företagens orderingsgång 6,3 procent högre. Den starka årsutvecklingen i augusti kommer främst från hemmamarknaden, som steg med 9,2 procent. Men även exportmarknaden bidrog till den starka årsutvecklingen med en ökning på 3,8 procent.

Det kalenderkorrigerade (men ej säsongsgrensade) indexet för totalmarknaden steg från juli till augusti då aktiviteten börjar ta fart efter semesterperioden. Att detta ger en minskning i den säsongsgrensade serien beror på att nedgången under den traditionella semester månaden juli var mindre än vad den brukar vara. En möjlig förklaring skulle kunna vara att företag i Sverige fördelar större del än tidigare av semestern till augusti, vilket också förklarar varför minskningarna i den säsongsgrensade tidsserien härrör från den inhemska orderingsgången.

Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer rapporterade i augusti att trots att tillverkningsindustrins barometerindikator föll något jämfört med juli så är värdet fortfarande starkt, vilket innebär "ett ljusare stämningsläge än normalt i svensk ekonomi". Konjunkturinstitutet skriver att industrin har stark ordertillväxt och en "fortsatt mycket positiv syn på orderstockarnas storlek".

UTRIKESHANDEL

Exporten växade upp under andra kvartalet enligt nationalräkenskaperna och bidrog med 1,0 procentenheter till den starka BNP-tillväxten på 1,3 procent jämfört med kvartalet innan. Även importen ökade, men bidraget från nettoexporten var ändå positivt. I absoluta tal är exporten

av varor och tjänster fortsatt större än importen av varor och tjänster.

Tittar man istället på den månadsvisa utrikeshandelsstatistiken så visar denna en något annorlunda bild. Handelsnettot har varit negativt under en stor del av de senaste två åren, vilket betyder att importen av varor överstigit exporten av varor. I nationalräkenskaperna har däremot utrikeshandeln med varor visat överskott sedan början av 1980-talet. Det finns dock betydande skillnader, mellan månadsstatistiken och de kvartalsvisa nationalräkenskaperna, vad gäller definitioner som leder till denna diskrepans. Exempelvis så räknas inte merchanting (treparshandel) in i handelsnettot, men i nationalräkenskaperna. En annan betydande skillnad i definitionerna är vad som räknas som utrikeshandel. I nationalräkenskaperna avgör företagets ekonomiska hemvist vad som är export och import, medan utrikeshandelsstatistiken använder gränspassage. Ett överskott i handelsnettot i utrikeshandelsstatistiken uppstår därmed om värdet på varorna som förs ut från Sverige är högre än värdet på varorna som förs in i Sverige. En annan skillnad är att nationalräkenskaperna beräknas på värdet som står på fakturan, medan utrikeshandelsstatistiken beräknas på varans värde utan moms och punktskatter.

I september var handelsnettot åter positivt efter att ha varit negativt i både juli och augusti. Totalt sett hittills i år har dock handelsnettot varit negativt precis som det var totalt sett under fjolåret.

Varuexport, landområden

Område	Värde mkr		Andel %	Förändr 17/16 %
	2017 jan–aug	2016 jan–aug		
Europa	621 531	560 477	73,6	11
EU-länder	498 750	450 560	59,0	11
Övriga Europa	122 781	109 917	14,5	12
Afrika	17 587	18 175	2,1	–3
Amerika	84 486	78 771	10,0	7
Nordamerika	66 106	63 714	7,8	4
Central- och Sydamerika	18 380	15 056	2,2	22
Asien	107 572	90 378	12,7	19
Mellanöstern	18 997	17 698	2,2	7
Övriga länder i Asien	88 575	72 680	10,5	22
Oceanien och övriga områden	13 768	10 903	1,6	26
Totalt	844 944	758 703	100,0	11

Varuimport, landområden

Område	Värde mkr		Andel %	Förändr 17/16 %
	2017 jan–aug	2016 jan–aug		
Europa	716 607	647 327	84,2	11
EU-länder	603 944	549 658	71,0	10
Övriga Europa	112 663	97 669	13,2	15
Afrika	9 700	5 523	1,1	76
Amerika	32 766	32 006	3,9	2
Nordamerika	23 993	23 869	2,8	1
Central- och Sydamerika	8 773	8 137	1,0	8
Asien	89 248	82 378	10,5	8
Mellanöstern	3 571	2 410	0,4	48
Övriga länder i Asien	85 677	79 968	10,1	7
Oceanien och övriga områden	2 303	2 153	0,3	7
Totalt	850 624	769 387	100,0	11

Handelsnetto

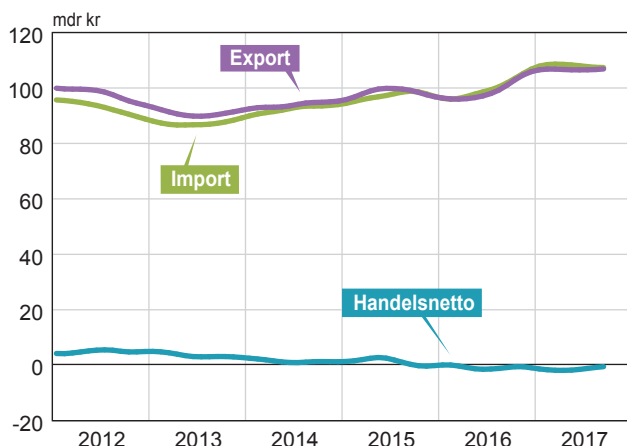
Senaste uppgift: september 2017

Källa: SCB:s utrikeshandelsstatistik

Handelsnettot 2,6 miljarder kronor i september

Utrikeshandeln med varor gav ett överskott på 2,6 miljarder kronor under september 2017 enligt preliminära beräkningar. För september 2016 var det ett överskott på 2,7 miljarder kronor.

Export och import av varor samt handelsnetto
Säsongrensade månadsvärden i löpande priser. Trend.
Miljarder kronor

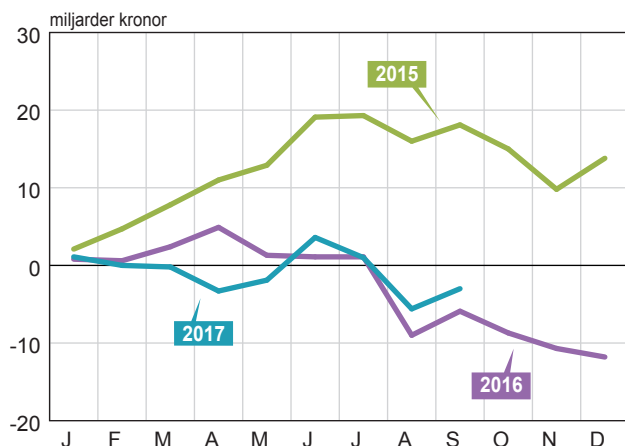
Varuexportens värde under september uppgick till 111,0 miljarder kronor och varuimporten till 108,4 miljarder. Både varuexporten och varuimporten har därmed ökat i värde med 3 procent jämfört med september 2016. Handeln med länder utanför EU gav ett överskott på 15,2 miljarder kronor medan EU-handeln gav ett underskott på 12,6 miljarder.

Antal vardagar i september 2017 var en färre jämfört med september 2016. Rensat för säsongpåverkan visar handelsnettot ett underskott 0,5 miljarder kronor för september 2017, och ett underskott på 0,8 miljarder kronor för augusti 2017. För juli 2017 var motsvarande värde ett underskott på 1,2 miljarder kronor.

Sveriges handelsnetto

Akkumulerade månadsvärden från årets början.

Miljarder kronor. Löpande priser

Hittills under året har värdet för både varuexporten och varuimporten ökat med 10 procent jämfört med motsvarande period för ett år sedan. Varuexportvärdet under denna period uppgick till 956,0 miljarder kronor och varuimportvärdet till 959,0 miljarder. Handelsnettot för januari–september 2017 gav därmed ett underskott på 3,0 miljarder kronor. För motsvarande månader ett år tidigare noterades ett underskott på 7,7 miljarder kronor.

HANDEL, KONSUMTION OCH TJÄNSTER

Total detaljhandel

Senaste uppgift: september 2017

Källa: SCB:s o HUI:s detaljhandelsindex

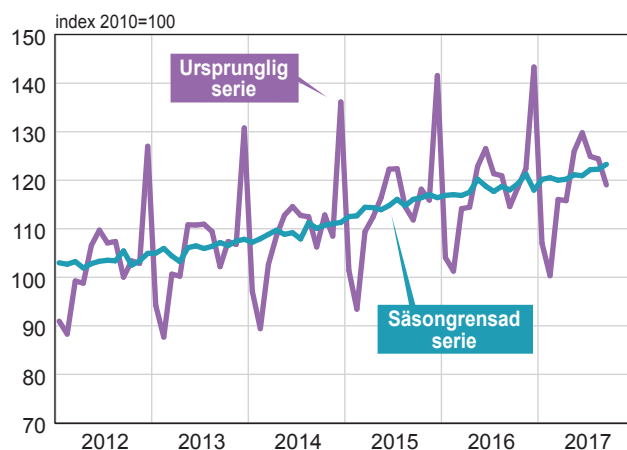
Försäljningsökning i september

Trenden för detaljhandeln är fortsatt positiv och försäljningen ökade med 0,8 procent i september, säsongrensat och jämfört med månaden innan. I augusti var försäljningen i princip oförändrad. Sett över den senaste tremånadersperioden har försäljningen ökat med 1,5 procent.

Både dagligvaruhandeln och sällanköpshandeln ökade sin försäljning i september. Den förstnämnda ökade med 0,6 procent medan sällanköpshandeln ökade dubbelt så mycket, 1,2 procent, säsongrensat och jämfört med månaden innan.

Total försäljningsvolym inom detaljhandeln

Säsongrensade månadsdata

Stark ökning i årstakt

Jämfört med september året innan steg detaljhandeln med 4,6 procent, kalenderkorrigerat och mätt i fasta priser. Det är den högsta ökningen i årstakt sedan maj 2016 och klart över den genomsnittliga utvecklingen under 2017.

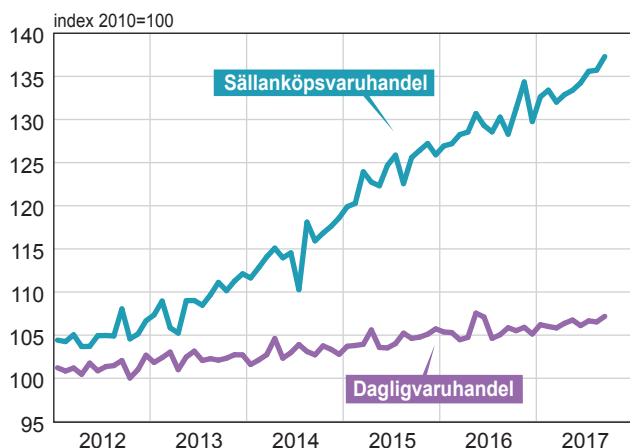
Dagligvaruhandeln ökade med 1,4 procent medan sällanköpshandeln steg med hela 7,1 procent. Sällanköpshandeln bidrog således mest till att den totala detaljhandeln hade så stark utveckling i september jämfört med samma månad föregående år.

Förutom postorderhandeln som har en fortsatt stark utveckling så noteras en kraftig ökning för sport- och

fritidshandeln, som växte med 15,9 procent. Beklädnads-handeln har länge haft det förhållandevis tungt, men stärktes i september då försäljningen ökade med 5,6 procent i årstakt. Det var framförallt skohandeln som ökade med 11,9 procent som bidrog till uppgången, men även klädhandeln ökade med 4,5 procent, kalenderkorrigerat och jämfört med september föregående år.

Försäljningsvolym inom detaljhandeln

Säsongrensade månadsdata

Majoriteten av branscherna redovisade positiva siffror i september, men de branscher som hade svagast försäljning var leksakshandeln, trots stora prissänkningar, samt bok- och pappershandeln. Även försäljningen inom heminredning minskade svagt.

Detaljhandel

Försäljningsvolym inom detaljhandeln. Kalenderkorrigerad volymförändring i procent jämfört med motsvarande period föregående år

	sep 2017	jan–sep 2017
Dagligvaruhandel	1,4	0,8
därav:		
Detaljhandel, mest livsmedel	1,0	0,4
Specialiserad detaljhandel med livsmedel, drycker o tobak	3,5	2,5
Sällanköpsvaruhandel	7,1	4,2
därav:		
Klädhandel	4,5	0,6
Skohandel	11,9	–0,4
Möbelhandel	7,0	7,5
Elektronikhandel	8,2	5,3
Järn- och bygghandel	5,1	3,7
Färghandel	..	..
Bokhandel	–2,3	2,5
Guldsmedshandel	7,6	–1,5
Sport- o fritidshandel	15,9	3,0
Postorderhandel	20,1	15,2
Totalt detaljhandel	4,6	2,7

Stark försäljning för optikerna hittills i år

Efter att kvartal tre nu är avslutat kan man se att försäljningen inom detaljhandeln var 2,7 procent högre än motsvarande period i fjol. Försäljningen inom dagligvaruhandeln steg med 0,8 procent och sällanköpshandeln ökade

med 4,2 procent. Liksom förra året vid denna tidpunkt är det optikerna som gått starkast under året, med 8,2 procent högre försäljning än förra året. Även möbelhandeln fortsatte att utvecklas starkt och ökade med 7,5 procent jämfört med föregående år. Sämre utveckling noteras för leksakshandeln och guldsmedshandeln.

Hushållens konsumtion

Senaste uppgift: augusti 2017

Källa: SCB:s hushållskonsumtionsindikator

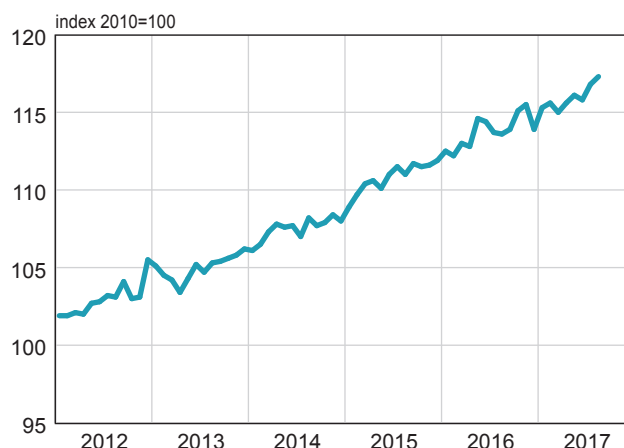
Jenny Strandell

Ökad hushållskonsumtion i augusti

Hushållens konsumtion ökade med 0,4 procent i augusti jämfört med juli i säsongrensade tal. Jämfört med augusti i fjol steg konsumtionen med 3,2 procent, efter kalenderkorrigerat.

Hushållens konsumtionsindikator

Säsongrensade månadsdata

Transporter bidrog mest till årstillväxten

Hushållen la under 2016 ungefär en tredjedel av sin konsumtion på bostad och en femtedel på livsmedel och dryck. Den tredje största utgiftsposten under fjolåret var transporter, där även kostnader för bil inkluderas. I augusti var det just utgifterna för transporter som bidrog mest till den ökade konsumtionen och utgifterna ökade med 6,2 procent jämfört med augusti 2016 i kalenderkorrigerade tal. Bidraget till den totala hushållskonsumtionen i kalenderkorrigerat var 1 procent, vilket är uträknat med postens andel av hushållskonsumtionen 2016.

SCB:s månadsindikator för hushållens konsumtion kan på månadsbasis enbart mäta utgifter i Sverige och inte den del av konsumtionen som sker utomlands. Samtliga utgiftstyper ökade i årstakt i augusti i, men utgifterna för heminredning och förbrukningsvaror samt beklädnads-handel ökade minst, med marginella 0,2 respektive 1,0 procent i kalenderkorrigerade tal jämfört med samma månad i fjol.

Jämn konsumtionsuppgång

Sammantaget för januari till augusti 2017 ökade hushållens konsumtion i Sverige med 2,2 procent jämfört med samma period i fjol, i kalenderkorrigerade tal. Även sam-

mantaget var det utgifter för transporter som bidrog mest till ökningen, med ungefär 0,6 procentenheter av den totala uppgången på 2,2 procent.

Hushållskonsumtion

Hushållens konsumtionsutgifter. Kalenderkorrigerad volymförändring i procent jämfört med motsvarande period föregående år

	aug 2017	jan–aug 2017
Detaljhandel, mest livsmedel	1,7	0,8
Beklädnadshandel	1,5	–0,1
Bostad, elektricitet, gas och uppvärmning	1,0	0,9
Möbler, inredning m.m.	0,2	5,8
Transporter och detaljhandel med och service av motorfordon	6,2	3,5
Post- och telekommunikation	4,6	7,3
Rekreation och kultur	7,3	4,5
Hotell och restaurang	2,4	1,6
Övriga varor och tjänster	12,1	6,4
Hushållens konsumtionsutgifter (exklusive utlandsposter)	3,2	2,2

Enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer var hushållens syn på den egna ekonomi oförändrad i augusti. Däremot har synen på den svenska ekonomin i stort försämrats. Som helhet är dock hushållens syn på svensk ekonomi fortfarande mer positiv än normalt. Synen på den egna ekonomin det kommande året var samtidigt mindre optimistisk än normalt i augusti.

Personbilar och lastbilar

Senaste uppgift: september 2017

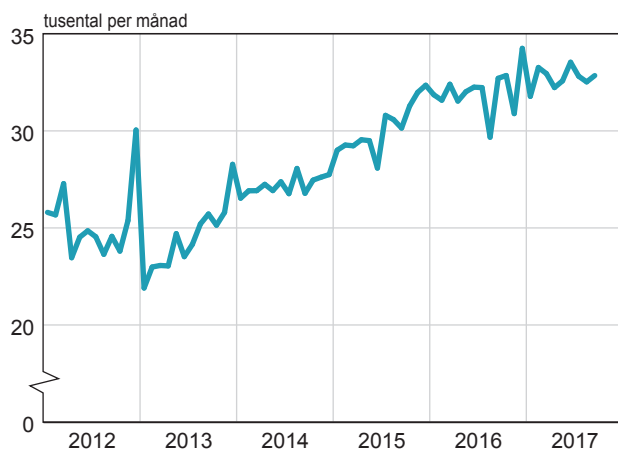
Källa: Trafikanalys och SCB:s fordonsstatistik

Uppgång för personbilsregistreringarna

Efter två månader med negativ utveckling vände nyregistreringen av personbilar uppåt i september då de steg med 1,0 procent jämfört med augusti, i säsongsrensade tal. Trenden var kraftigt uppåtgående åren 2013–2015, men har därefter mattats och pekar nu endast svagt uppåt. Nivån på bilregistreringen är dock historiskt hög.

Nyregistrerade personbilar

Säsongsrensade månadsdata

Att den trendmässiga utvecklingen börjat plana ut kan vara tecken på att personbilsmarknaden börjar mättas. Sett ur ett kvartalsperspektiv minskar också nyregistreringen något. Sammantaget under de tre månader som utgör tredje kvartalet var nyregistreringarna 0,2 procent lägre än under föregående kvartal. Här bidrar en stark utveckling i juni till att höja jämförelseperioden och således dämpa utvecklingen för tredje kvartalet.

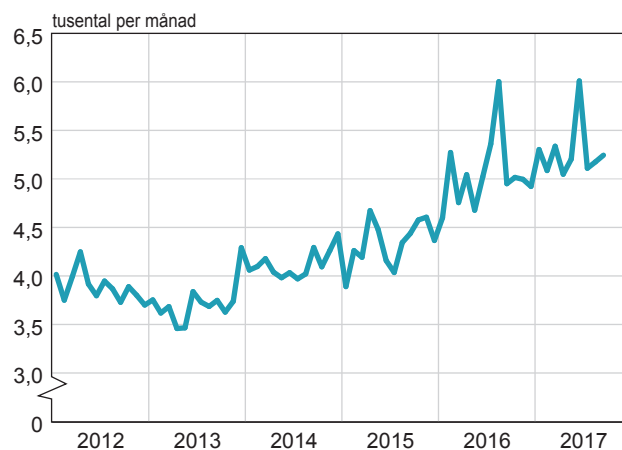
Även årsjämförelsen visade en liten nedgång, vilket var första gången sedan april i år. I faktiska tal nyregistrerades 32 543 personbilar i september, en minskning med 3,1 procent jämfört med motsvarande månad i fjol. Jämförelsen påverkas till viss del av att september 2016 var stark och då steg nyregistreringarna kraftigt efter låga tal i augusti. Knappt två tredjedelar av bilarna registrerades av företag och organisationer. Det är ungefär samma andel som tidigare under året. Hittills under 2017 har 290 952 personbilar registrerats, vilket är 2,2 procent fler än under samma period i fjol.

Liten uppgång även för lastbilarna

Även nyregistreringen av lastbilar har i stort sett haft en uppåtgående trend sedan 2013, men det senaste året har uppgången dämpats. Efter en kraftig ökning i juni som sedan följdes av en lika stor minskning i juli har nyregistreringen ökat två månader i rad. I september steg lastbilsregistreringen med 1,3 procent jämfört med föregående månad, vilket har gjort att trenden åter pekar svagt uppåt efter att ha varit svagt nedåtgående under ett par månader.

Nyregistrerade lastbilar

Säsongsrensade månadsdata

Som en effekt av den stora uppgången i juni minskade nyregistreringarna med 4,5 procent under tredje kvartalet jämfört med kvartalet innan. Däremot ökade årstakten för september, vilket var ett trendbrott efter att den varit negativ i såväl juli och augusti. Sammantaget under året har 46 779 lastbilar nyregistrerats, vilket är 4,0 procent fler än under motsvarande period i fjol.

Produktionen inom tjänstesektorn

Senaste uppgift: augusti 2017

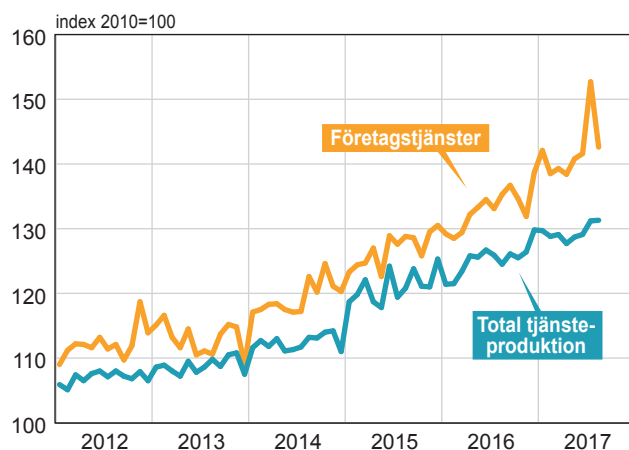
Källa: SCB:s tjänsteproduktionsindex

Svagt uppåt för tjänsteproduktionen i augusti

Efter att ha ökat med 1,6 procent i juli tappade tjänsteproduktionen fart och steg bara med 0,1 procent i augusti. Trenden pekar fortsatt uppåt.

Trots att den ökade lite totalt sett minskade tjänsteproduktionen i flera stora branscher i augusti. Partihandeln, som står för drygt en tiondel av den totala tjänsteproduktionen, vände nedåt och minskade med nästan 3 procent. Även detaljhandeln, som står för en knapp tiondel av total tjänsteproduktion, vände nedåt och sjönk marginellt. Diagrammet visar att företagstjänster, som står för drygt en tiondel av den totala tjänsteproduktionen, sjönk med nästan 7 procent i augusti efter en stor uppgång i juli. Även transportbranschen backade i augusti efter en uppgång i juli.

Tjänsteproduktionsindex
Säsongrensade månadsvärden

Sensommaren var dock ljusare för tjänsteproducenter inom fritids- och servicerelaterade aktiviteter. Hotell- och restaurangverksamhet fortsatte öka sin tjänsteproduktion under sommarens sista månad och steg med 1 procent. Tjänsteproduktionen inom kultur, nöje och fritid växlade upp i juli och fortsatte att öka i måttlig takt i augusti. Även uthyrnings- och resetjänster ökade måttligt i augusti och steg med knappt 2 procent. Starkast bidrag till uppgången kom dock från informations- och kommunikationsbranschen som steg med drygt 3 procent.

Trots svag utveckling i augusti var perioden juli–augusti den starkaste sedan februari i år. Jämfört med föregående tremånadersperiod steg produktionen med 1,6 procent, säsongrensat. Det är dock värt att nämna att den svaga utvecklingen under mars och april finns med i jämförelseperioden.

Högre årstillväxt

Den årliga tillväxttakten ökade och låg i augusti på 5,2 procent. Det är den högsta årstillväxten sedan februari i år. Sett i årstakt var uppgången bred. Informations- och

kommunikationsföretag, uthyrnings- och resetjänster, branschen för kultur, nöje och fritid samt motorhandeln ökade sin produktion med över 10 procent i årstakt. Endast hälso- och sjukvård, utbildningsväsendet samt fastighetsverksamhet minskade sin produktion i augusti jämfört med samma månad i fjol.

Tjänsteproduktionsindex

Produktionen inom tjänstesektorn. Kalenderkorrigerad volymförändring i procent jämfört med motsvarande period föregående år

	aug 2017	jan–aug 2017
Motorhandel	13,8	8,5
Partihandel	4,8	4,2
Detaljhandel	2,9	2,4
Transport och magasinering	3,2	1,8
Hotell och restaurang	2,3	2,3
Information och kommunikation	13,7	4,5
Fastighetsverksamhet	-0,1	0,6
Företagstjänster	5,3	7,3
Kultur, nöje och fritid	12,8	5,6
Total tjänstesektor	5,2	4,0

Uppgång hittills i år

Under årets första åtta månader steg tjänsteproduktionen med 4,0 procent, kalenderkorrigerat och jämfört med samma period föregående år. Uthyrnings- och resetjänster har växt klart snabbast och steg med knappt 11 procent jämfört med i fjol. Även motorhandeln och företagstjänster har uppvisat kraftig tillväxt i år. Svagast utveckling noteras inom branschen för utbildningsväsendet och fastighetsverksamhet där tjänsteproduktionen har ökat med mindre än 1 procent vardera under årets första åtta månader jämfört med samma period i fjol.

BYGGMARKNAD

Fortsatt växande orderstockar

Enligt Konjunkturbarometern rapporterar företagen inom bygg- och anläggningsverksamhet om en klart svagare byggtillväxt än tidigare under året. Försvagningen är dock enbart hänförlig till husbyggarna medan anläggningsbyggarna rapporterar om en fortsatt stark utveckling.

Orderstockarna uppges dock ha ökat påtagligt de senaste tre månaderna och företagen är oförändrat mycket nöjda med storleken på orderstockarna. Anbudspriserna har kunnat höjas i betydligt större utsträckning än normalt.

Byggföretagen rapporterar fortsatt om en mycket stark sysselsättningsutveckling de senaste månaderna. Nyanställningar har dock endast skett bland husbyggarna. Samtidigt fortsätter såväl hus- som anläggningsbyggarna att ange brist på arbetskraft som det främsta hindret för ökat byggande.

En stor andel av företagen räknar med fortsatt växande orderstockar och anställningsplanerna pekar på en mycket stark sysselsättningsutveckling även de närmaste tre månaderna. Förväntningarna på byggandet steg i oktober, efter två månaders försvagning.

En jämförelsevis stor andel byggföretag aviserar pris-höjningar på tre månaders sikt.

Byggkostnader

Senaste uppgift: september 2017

Källa: SCB:s faktorprisindex för flerbostadshus

Svagt uppåt i september

Faktorprisindex steg med 0,1 procent mellan augusti och september 2017. Under motsvarande period 2016 ökade faktorprisindex med lika mycket. Även entreprenörens kostnader, som har en vikt på drygt 82 procent av faktorprisindex, gick upp med 0,1 procent mellan augusti och september 2017.

Bland entreprenörens utgifter steg kostnaderna för gruppen transporter, drivmedel och elkraft samt för omkostnader och byggmaterial. Löner och maskinkostnader var oförändrade. Armeringsstål samt järn och stål gick båda upp något mer under månaden än de gjort sedan en tid tillbaka. Målning, övrigt byggmaterial och betongvaror steg, medan el-materiel och trävaror sjönk. Övriga byggmaterialgrupper hade oförändrade priser. Byggherrekostnader ökade med 0,4 procent mellan augusti och september 2017.

Faktorprisindex för flerbostadshus

Förändring i procent

	sep 17/aug 17	sep 17/sep 16
Entreprenadkostnader	0,1	2,6
Byggmaterial	0,1	2,9
Löner	0,0	1,9
Maskiner	0,0	3,2
Transporter, drivmedel, elkraft	0,3	3,5
Omkostnader	0,2	2,3
Byggherrekostnader	0,4	2,9
Total byggkostnad	0,1	2,6

Transportkostnaderna drar upp årstakten

Faktorprisindex och entreprenörens kostnader, som har den största vikten i faktorprisindex, steg båda med 2,6 procent mellan september 2016 och september 2017. Entreprenörens kostnader drog upp totalindex med 2,1 procentenheter. Gruppen transporter, drivmedel och elkraft ökade mest bland entreprenörens kostnader, men även grupperna maskiner, byggmaterial, omkostnader och löner steg.

Byggmaterialkostnader gick upp med 2,9 procent. De största ökningarna i byggmaterialgrupper hade armeringsstål samt järn och stål som steg med 8,6 procent respektive 5,8 procent. Övriga byggmaterialgrupper ökade också. Byggherrekostnader gick upp med 2,9 procent mellan september 2016 och september 2017.

NÄRINGSLEV

Produktionen i näringslivet

Senaste uppgift: augusti 2017

Källa: SCB:s produktionsindex över näringslivet

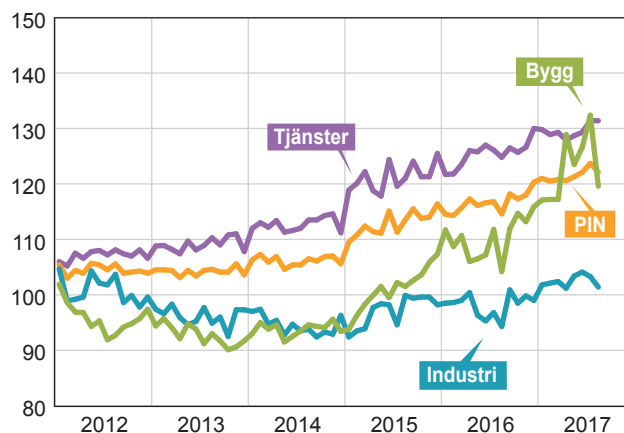
Sini Kilpeläinen

Minskad produktion inom bygg och industri

Den totala produktionen inom näringslivet minskade från juli till augusti med 1,2 procent, i säsongrensade tal. Byggproduktionen minskade mest, med 9,6 procent, vilket dämpade den positiva utvecklingen inom byggbranschen de senaste månaderna. Industriproduktionen minskade med 1,8 procent jämfört med juli, medan tjänsteproduktionen var oförändrad. Den negativa utvecklingen i den säsongrensade serien kan bero på en förskjuten semesterperiod med större semesteruttag än vanligt i augusti och mindre i juli då juli var ovanligt stark.

Näringslivets produktionsutveckling

Säsongrensade värden. Index 2010=100

Positiv utveckling under sommarperioden

Produktionen under de tre sommarmånaderna (juni–augusti) uppvisade dock en positiv utveckling jämfört med föregående tremånadersperiod (mars–maj). Produktionen inom näringslivet ökade med 1,4 procent, i säsongrensade tal. Tjänstesektorn, som är den största delsektorn inom näringslivet, ökade med 1,6 procent. Byggbranschen ökade produktionen med 2,4 procent och bidrog till uppgången tillsammans med industriproduktionen som hade en positiv utveckling på 0,6 procent.

Produktionen i näringslivet

Förändring i procent

	aug 17/ jul 17 ¹⁾	jun–aug 17/ mar–maj 17 ¹⁾	aug 17/ aug 16 ²⁾
Industri inkl. energi	–1,8	0,6	7,2
Bygg	–9,6	2,4	14,6
Tjänster	0,0	1,6	5,2
Totalt	–1,2	1,4	6,5

1) Säsongrensat och kalenderkorrigerat

2) Kalenderkorrigerat

Tjänstesektorn i ett branschperspektiv

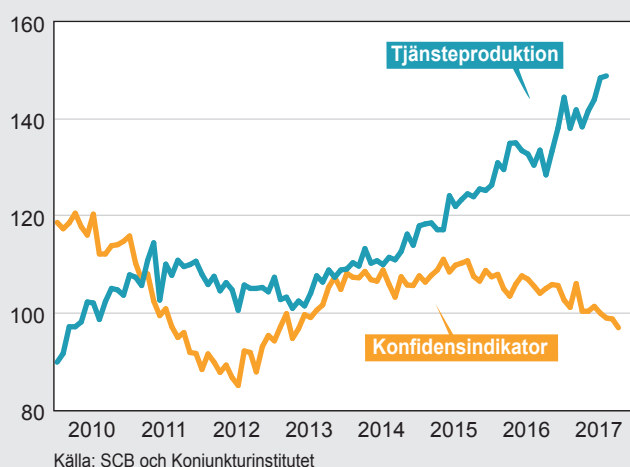
I månadens fokusartikel beskrivs konjunkturläget för fem branscher inom den privata tjänstesektorn. Produktionen i samtliga fem branscher visar en uppåtgående trend även om betydande nedgångar kan ske på månadsbasis. Motorhandeln utmärker sig med snabbt stigande produktion medan detaljhandeln utvecklas svagare. Företagstjänster har varierat kraftigt de senaste månaderna. Partihandeln har tappat fart medan det är goda tider för hotell- och restaurangverksamhet.

Motorhandel

I takt med att personbilsförsäljningen har ökat i Sverige har även tjänsteproduktionen i motorfordonshandeln ökat. Ökad efterfrågan från utlandet har fört med sig att motorfordonindustrin har skruvat upp produktionen. En starkt uppåtgående trend syns i statistiken sedan mitten av 2013. Tjänsteproduktionen har dock varit ryckig det senaste året med betydande upp- och nedgångar. Men de senaste fyra månaderna har den ökat stadigt även om takten dämpades i augusti till blygsamma 0,3 procent jämfört med föregående månad.

Motorhandel

Tjänsteproduktion, säsongrensad. Index 2010=100
Konfidensindikator, säsongrensad. Medelvärde=100

Till skillnad från andra områden svänger inte konfidensindikatorn (från Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer) inom motorfordonshandeln fullt lika snabbt som statistiken för tjänsteproduktionen. Stämmningsläget i branschen steg snabbt sommaren 2012 för att sedan sakta dämpas och börja sjunka sommaren 2015. Även om tjänsteproduktionen ökar inom motorhandeln så visar konfidensindikatorn en nedåtgående trend och har de senaste tre månaderna befunnit sig under det historiska genomsnittet (som motsvaras av indexvärde 100).

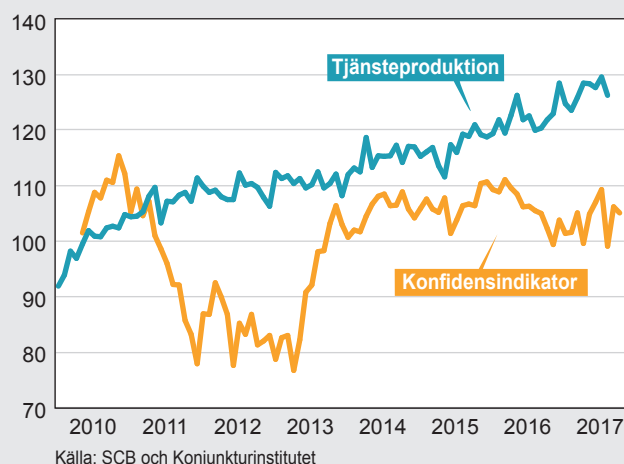
Partihandel

Partihandeln står för runt en tiondel av total tjänsteproduktion och innefattar varor som säljs i större partier, ofta mellan grossister. Tjänsteproduktionen har ökat svagt sedan

2010. Månadsvis kan dock försäljningen vara något ryckig och pendla mellan uppgångar och nedgångar. Den senaste publicerade statistiken visar att tjänsteproduktionen inom partihandeln minskade med över 2 procent i augusti efter att ha ökat med ungefär 1,5 procent i juli. Hittills i år är dock den genomsnittliga månadsvisa tillväxttakten drygt hälften så stor som under förra året.

Partihandel

Tjänsteproduktion, säsongrensad. Index 2010=100
Konfidensindikator, säsongrensad. Medelvärde=100

Konjunkturinstitutets konfidensindikator för partihandeln varierar betydligt mer än produktionen. Indikatorn steg markant i mitten av 2013 efter att ha legat på en betydligt lägre nivå under 2012. Sedan i slutet på 2013 har den varierat mycket på månadsbasis och det är svårt att urskilja en trend. De senaste två månaderna, september och oktober i år, ligger dock indikatorn en bra bit över 100 och stämmningsläget är därmed bättre än normalt.

Hotell och restaurang

Tjänsteproduktionen inom hotell- och restaurangbranschen har ökat sedan 2010, men ökningen har börjat dämpas de senaste månaderna. Den genomsnittliga produktionsökningen per månad hittills i år och i fjol har varit betydligt lägre än under 2015. Ökningen inom hotell- och restaurangverksamhet kan delvis kopplas till att det råder högkonjunktur i Sverige och att hushållens disponibla inkomster ökar, men också till att utländsk turism växte under sommaren.

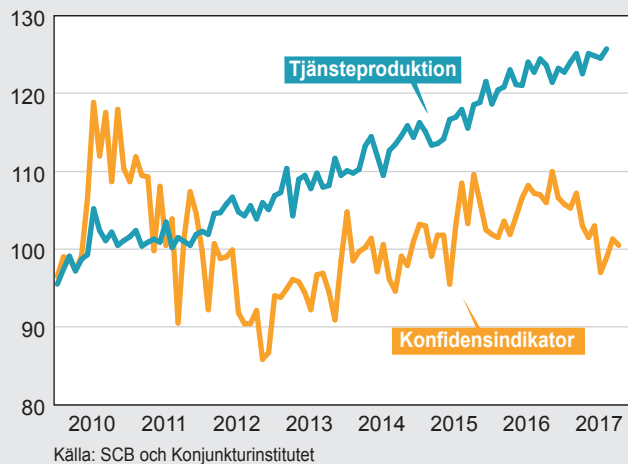
I likhet med partihandeln varierar konfidensindikatorn inom hotell- och restaurangverksamhet mer än tjänsteproduktionen. Konfidensindikatorn har sjunkit successivt från sensommaren 2016, men de senaste två månaderna (september och oktober) visar att stämmningsläget är något bättre än normalt.

I FOKUS

Hotell och restaurang

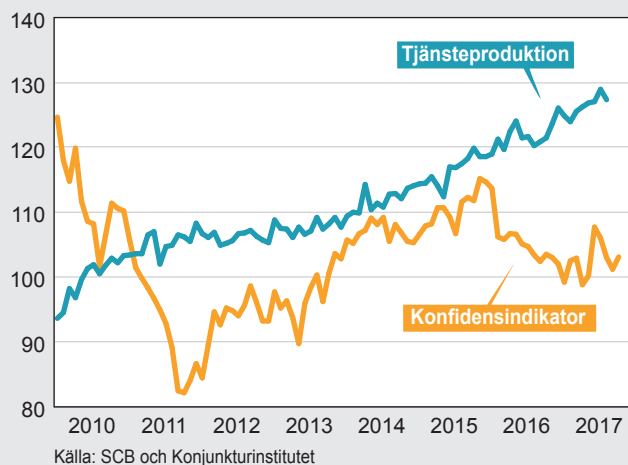
Tjänsteproduktion, säsongrensad. Index 2010=100
Konfidensindikator, säsongrensad. Medelvärde=100

Detaljhandel

Att det går bra för Sveriges ekonomi och att hushållens konsumtion ökar speglas av tjänsteproduktionen inom detaljhandeln. Detaljhandeln har ökat stadigt sedan 2010 med tillfälliga nedgångar som sedan har följts av en snabb återhämtning. Produktionen inom detaljhandeln har dock växt något långsammare hittills i år jämfört med förra året. Den månadsvisa tillväxten i år ligger på drygt 0,1 procent per månad medan den låg på drygt 0,5 procent förra året.

Detaljhandel

Tjänsteproduktion, säsongrensad. Index 2010=100
Konfidensindikator, säsongrensad. Medelvärde=100

Konfidensindikatorn för branschen har inte haft samma goda utveckling som produktionen och präglas av betydande upp- och nedgångar. Stämningläget dämpades från höga nivåer under 2010 och hade en nedåtgående trend fram till i början av 2013. Då vände den och ökade fram till början av 2016. Konfidensindikatorn sjönk sedan fram till

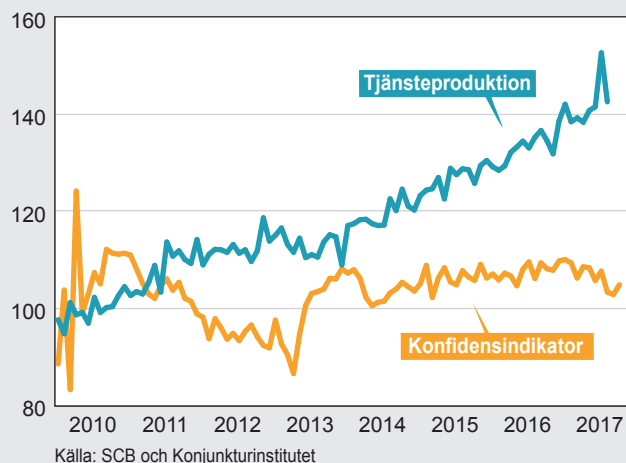
i somras men de senaste månaderna syns en tendens på en uppgång. För närvarande ligger konfidensindikatorn över 100, vilket indikerar att läget för detaljhandeln är något bättre än normalt.

Företagstjänster

I den senaste publicerade statistiken utmärkte sig företags-tjänster då produktionen sjönk i augusti efter att ha stigit tre månader i rad. Sedan slutet av sommaren 2013 syns en svagt uppåtgående tjänsteproduktion, även om den kan variera från månad till månad. Framförallt det senaste året har tjänsteproduktionen uppvisat större variationer än tidigare på månadsbasis och snabba uppgångar har varvats med nedgångar.

Företagstjänster

Tjänsteproduktion, säsongrensad. Index 2010=100
Konfidensindikator, säsongrensad. Medelvärde=100

Konjunkturbarmetern och SCB publicerar med olika uppdelningar och det finns därmed ingen konfidensindikator som exakt motsvarar SCB:s publicerade i statistik. Konjunkturinstitutet publicerar dock en konfidensindikator för branschen konsulttjänster som är en del av aggregatet företagstjänster i SCB:s statistik. Konfidensindikatorn för denna bransch visar en svagt nedåtgående trend sedan början av 2017, men vände upp något under den senaste månaden. Konfidensindikatorn för denna bransch har tidigare uppvisat stora variationer, men har varit mer stabil sedan början av 2014. För närvarande ligger konfidensindikatorn över 100, vilket indikerar att stämningläget är något bättre än normalt.

Uppgång i årstakten

Jämfört med augusti 2016 ökade näringslivets produktion i kalenderkorrigerade tal med 6,5 procent. Utvecklingen var återigen starkast för byggproduktionen, med en uppgång på 14,6 procent. Även i ackumulerade tal var årsutvecklingen starkast för byggverksamheten med en uppgång på 13,3 procent hittills i år, medan industrin ökade med 5,2 procent. Svagast ackumulerad utveckling uppvisade tjänstesektorn, med en uppgång på 3,9 procent jämfört med motsvarande period föregående år.

PRISER

Konsumentpriser

Senaste uppgift: september 2017

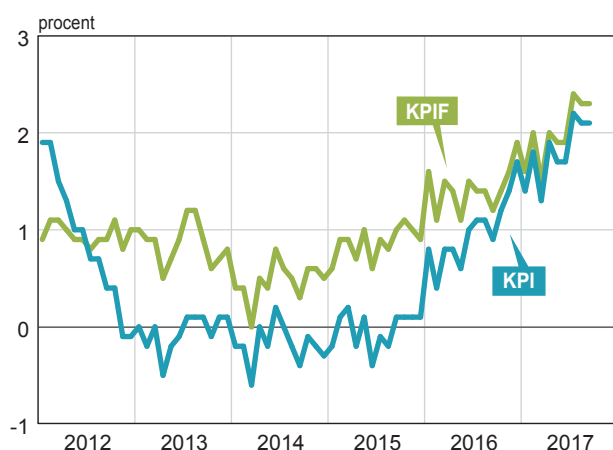
Källa: SCB:s konsumentprisindex

Inflationstakten kvar över 2 procent

Inflationstakten enligt KPIF var 2,3 procent i september, vilket var oförändrad inflationstakt från augusti. KPIF steg med 0,2 procent från augusti till september. Inflationstakten enligt KPI var 2,1 procent i september.

Inflationstakten

Procentuell förändring jämfört med motsvarande månad föregående år

Stigande boendekostnader driver KPI

Inflationstakten enligt konsumentprisindex (KPI) var 2,1 procent i september 2017 vilket var oförändrad inflationsstakt från augusti. Högre boendekostnader (3,1 procent) bidrog med 0,7 procentenheter, varav 0,3 procentenheter berodde på högre priser på el (8,4 procent) och 0,2 procentenheter berodde på högre priser för nyttjande av egna hem (2,8 procent). Högre priser på livsmedel (2,7 procent) bidrog med 0,3 procentenheter. Prisökningar på drivmedel (6,6 procent), transporttjänster (6,2 procent), restauranger (3,5 procent) och rekreation och kultur (1,7 procent) bidrog med 0,2 procentenheter vardera i september.

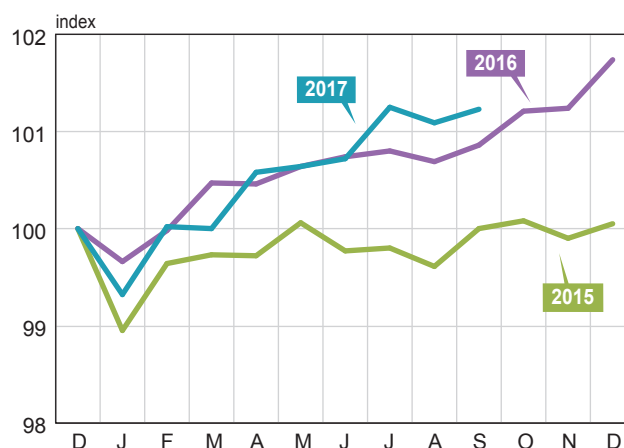
Klädpriserna steg i september

KPI steg med 0,1 procent från augusti till september. Under motsvarande period 2016 steg KPI med 0,2 procent. Till månadsförändringen bidrog högre priser på kläder (5,0

procent) med 0,2 procentenheter. Högre priser på el och bränsle (1,8 procent) samt restauranger och logi (0,8 procent) påverkade KPI uppåt med ytterligare 0,1 procentenhet vardera. Uppgången motverkades av prissänkningar på livsmedel (-0,4 procent), transporttjänster (-2,0 procent) och rekreation och kultur (-1,0 procent) som påverkade KPI nedåt med 0,1 procentenhet vardera.

Konsumentprisernas utveckling

December föregående år=100

Övriga mått på inflation

KPIF (KPI med fast ränta) är ett index som visar samma prisutveckling som KPI, men utan de direkta effekterna av en ändrad penningpolitik. Förändringen i KPIF är Riksbankens målvariabel för inflationsmålet sedan september 2017. Inflationstakten enligt KPIF var 2,3 procent i september, oförändrat jämfört med augusti.

Konsumentprisernas förändring

September 2017

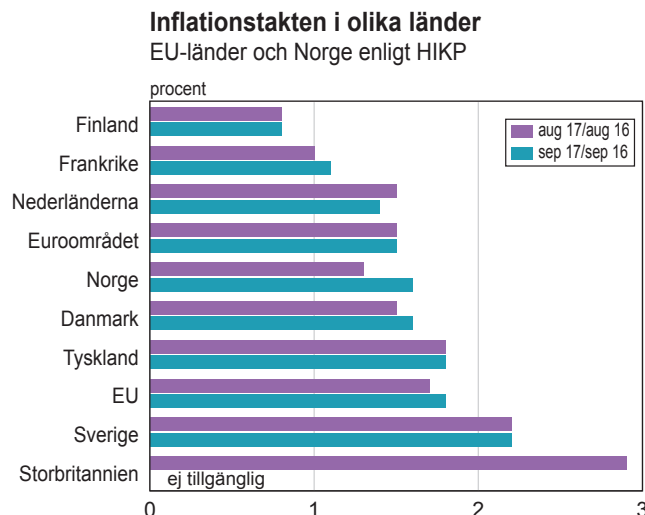
	Förändring från Föregående månad	sep 2016	Bidrag till förändring sedan sep 2016 ¹⁾
Livsmedel och alkoholfria drycker	-0,4	2,7	0,4
Alkoholhaltiga drycker och tobak	0,2	1,8	0,1
Kläder och skor	4,9	-1,2	-0,1
Boende	0,4	3,1	0,7
Inventarier och hushållsvaror	-0,6	-0,5	0,0
Hälsa- och sjukvård	-0,5	0,3	0,0
Transport	-0,2	3,0	0,4
Post och telekommunikationer	-0,4	-3,6	-0,1
Rekreation och kultur	-1,0	1,7	0,2
Utbildning	0,1	3,8	0,0
Restauranger och logi	0,8	3,6	0,3
Div varor och tjänster	-0,1	4,1	0,3
KPI totalt	0,1	2,1	2,1

1) Procentenheter

KPIF exklusive energi (KPIF-XE) och KPIF med konstant skatt (KPIF-KS) är två andra mått på inflation som beräknas av SCB på uppdrag av Riksbanken. Inflationstakten enligt KPIF-XE, där energivaror exkluderas från KPIF, var 1,9 procent i september. I KPIF-KS konstanthålls de skatter och subventioner som tas ut på produkter i konsumentled och enligt detta mått uppmättes inflationen till 2,1 procent.

Oförändrad inflationstakt även enligt HIKP

SCB beräknar även HIKP (harmoniserat index för konsumentpriser), vilket görs av samtliga EU-länder. Måttet har en något mindre täckning jämfört med KPI och KPIF, främst på grund av att delar av hushållens boendekostnader utelämnas. Inflationstakten enligt HIKP låg för Sveriges del på 2,2 procent i september, samma nivå som i augusti.

I EU-länderna steg HIKP-inflationen från 1,7 procent i augusti till 1,8 procent i september. För euroländerna var den oförändrad på 1,5 procent. Tyskland hade en inflationstakt på 1,8 procent medan Frankrike noterade 1,1 procent i september.

Priserna i producent-, export- och importleden

Senaste uppgift: september 2017

Källa: SCB:s producentprisindex

Maria Bäckström

Producentpriserna steg i september

Producentpriserna steg totalt med 0,4 procent mellan augusti och september. Priserna på exportmarknaden, importmarknaden och priserna för inhemsk tillgång, det vill säga producentpriserna på hemmamarknaden tillsammans med importpriserna, steg alla med 0,4 procent från augusti till september. Medan priserna på hemmamarknaden steg med 0,6 procent.

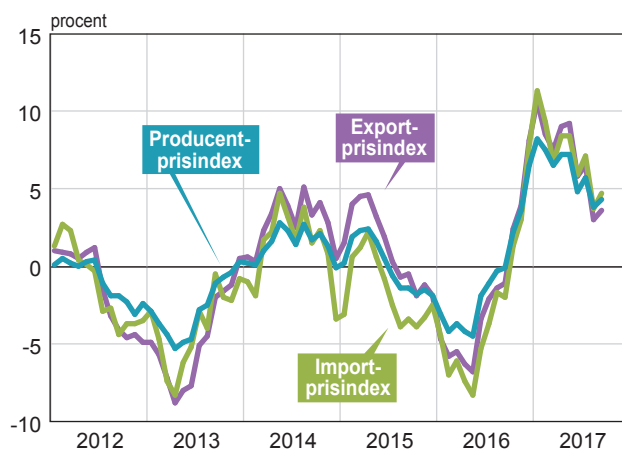
Råvarupriserna fortsatt upp på årsbasis

Årstakten för prisindex i producent- och importled ligger kvar på en hög nivå, och då har den ändå mattats något från den mycket höga takten vid årets början. De totala producentpriserna steg med 4,3 procent i årstakt i september, vilket är något högre än i augusti (3,8 procent). Årstakten för produktgrupperna inom avdelning B (som består av produktgrupper såsom kol, råolja, metallmalmer, sten, sand och lera, och andra produkter från utvinning av malmer och mineraler) är fortsatt hög. Priserna för avfallstjänster och för raffinerade petroleumprodukter har också ökat mycket jämfört med samma period föregående år och ligger på

en historiskt hög nivå. Vidare bidrog även högre priser på elektricitet jämfört med september föregående år till att årstakten för producentpriserna totalt ökar.

Export-, import- och producentprisindex

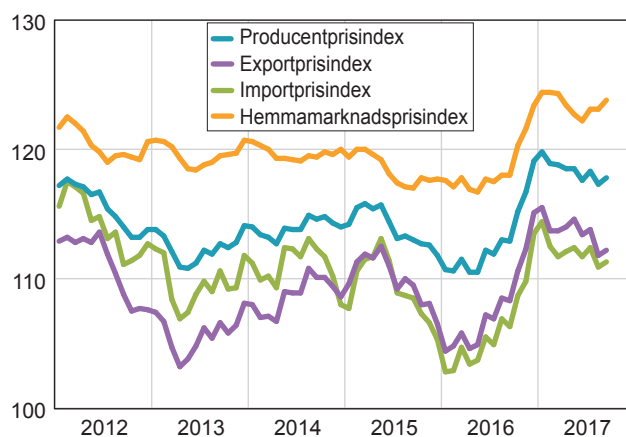
Procentuell förändring jämfört med motsvarande månad föregående år

Jämfört med augusti föregående år steg priserna för inhemsk tillgång, med 4,7 procent. Det beror bland annat på högre priser för flertalet produktgrupper inom avdelning B samt även för avfallstjänster. I september ökade även priserna på elektricitet, livsmedel, metaller och raffinerade petroleumprodukter jämfört med föregående år. I augusti steg priserna totalt för inhemsk tillgång med 4,0 procent jämfört med föregående år.

Prisindex i producent- och importled

Index 2005=100

Högre export- och importpriser trots starkare krona

Enligt Tullverkets omräkningskurser för valutor stärktes den svenska kronan, från augusti till september, mot det engelska pundet med 3,7 procent, mot den amerikanska dollarn med 2,2 procent, mot euron såväl som mot den danska kronan med 0,3 procent, samt mot den norska kronan med 0,1 procent. En förstärkning eller försvagning av kronan tenderar att sänka respektive höja export- och importpriserna i svenska kronor. Mellan augusti och september ökade dock priserna totalt på såväl på exportmarknaden som på importmarknaden trots den stärkta valutatan. På exportmarknaden bidrog bland annat högre

priser på elektricitet till ökningen. På importmarknaden bidrog huvudsakligen högre priser på råolja till uppgången, men även högre priser på metaller. På exportmarknaden gick däremot priserna på metaller ner.

Även priserna totalt på hemmamarknaden steg i månadstakt. Flertalet produktgrupper bidrog till prisuppgången, bland annat högre priser på elektricitet och avfalls- och återvinningstjänster samt en säsongsnormal prisuppgång på fjärrvärme.

ARBETSMARKNAD

Sysselsättning och arbetslöshet

Senaste uppgift: september 2017

Källa: SCB:s arbetskraftsundersökningar

Daniel Samuelsson

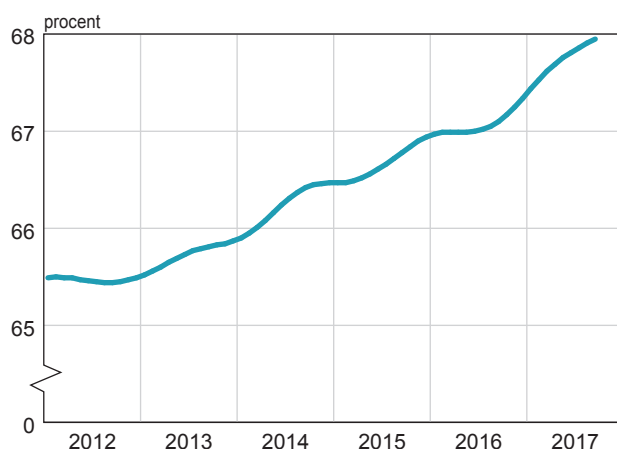
Fler personer i arbetskraften

Antalet personer i arbetskraften i åldern 15–74 år uppgick till 5 384 000 i september 2017, icke säsongrensade. Det var en ökning med 151 000 jämfört med september 2016. Antalet män i arbetskraften ökade med 86 000 till 2 833 000 och antalet kvinnor ökade med 65 000 till 2 551 000. Det relativa arbetskraftstalet uppgick till 72,6 procent, en ökning med 1,3 procentenheter jämfört med september 2016. Bland männen uppgick det till 75,2 procent och bland kvinnorna till 69,9 procent, en ökning med 1,4 respektive 1,1 procentenheter.

Säsongrensade och utjämnade data visar på en fortsatt ökning av både antalet och andelen personer i arbetskraften jämfört med närliggande månader. Antalet personer i arbetskraften uppgick i september 2017 till 5 403 000 vilket motsvarar ett arbetskraftstal på 72,9 procent.

Sysselsättningsgrad

Ålder 15–74 år. Sysselsatta som andel av befolkningen. Säsongrensade och utjämnade månadsvärden

Sysselsättningen fortsatte öka

I september 2017 var antalet sysselsatta i åldern 15–74 år 5 052 000, icke säsongrensade, vilket var en ökning med 136 000 jämfört med september 2016. Antalet sysselsatta

män uppgick till 2 657 000 och antalet sysselsatta kvinnor till 2 395 000, en ökning med 89 000 respektive 47 000. Sysselsättningsgraden uppgick till 68,1 procent vilket motsvarar en ökning med 1,1 procentenheter jämfört med september 2016. Bland männen uppgick den till 70,5 procent, en ökning med 1,5 procentenheter, och bland kvinnorna till 65,6 procent.

Säsongrensade och utjämnade data visar på en fortsatt ökning av både antalet och andelen sysselsatta jämfört med närliggande månader. Antalet sysselsatta uppgick i september 2017 till 5 040 000 vilket motsvarar en sysselsättningsgrad på 68,0 procent.

Antalet anställda ökade

Antalet anställda uppgick i september 2017 till 4 549 000 enligt icke säsongrensade data. Det var en ökning med 139 000 personer jämfört med september 2016 varav 76 000 män och 64 000 kvinnor. Antalet fast anställda uppgick under samma period till 3 797 000. Det var en ökning med 99 000 varav 44 000 män och 55 000 kvinnor. Antalet tidsbegränsat anställda uppgick till 752 000 personer.

Jämfört med närliggande månader visar säsongrensade och utjämnade data på en ökning av antalet fast anställda men små förändringar i antalet tidsbegränsat anställda.

Antalet arbetade timmar

Det totala antalet arbetade timmar uppgick i september 2017 i genomsnitt till 171,2 miljoner per vecka enligt icke säsongrensade data. Kalenderkorregerat var det ingen signifikant skillnad jämfört med september 2016.

Säsongrensade och utjämnade data visar på en svag ökning av antalet arbetade timmar. I september 2017 uppgick antalet till i genomsnitt 152,1 miljoner per vecka.

Arbetsmarknad

	Sysselsatta, 1 000-tal		Arbetade timmar/ vecka, 10 000-tal		Arbetslösa 1 000-tal	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017
jan	4 791	4 880	14 610	14 810	388	385
feb	4 806	4 920	15 800	16 140	396	392
mar	4 833	4 963	14 940	16 430	406	362
apr	4 873	4 966	16 670	15 260	381	386
maj	4 892	4 983	16 210	15 700	400	387
jun	5 018	5 129	15 240	15 620	414	407
jul	5 059	5 164	9 530	9 800	341	362
aug	4 961	5 109	13 070	13 340	350	326
sep	4 916	5 052	16 870	17 120	317	332
okt	4 930		16 770		338	
nov	4 947		16 450		328	
dec	4 893		14 460		337	

Uppgifterna baserar sig på åldersindelningen i AKU, dvs. 15–74 år, och antal arbetslösa inkluderar heltidsstuderande som sökt och kunnat ta arbete.

Små förändringar av arbetslösheten

I september 2017 var antalet arbetslösa i åldern 15–74 år 332 000, icke säsongrensade, vilket motsvarar ett arbetslöshetstal på 6,2 procent. Antalet arbetslösa män uppgick till 176 000 och antalet kvinnor till 156 000. Arbetslöshetstalet uppgick till 6,2 procent bland männen och 6,1 procent bland kvinnorna. Bland ungdomar i åldern 15–24 år var

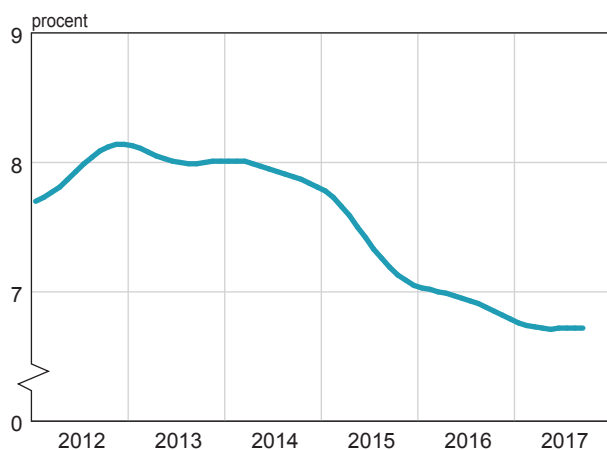

95 000 arbetslösa varav 46 000 var heltidsstuderande. Arbetslösheten bland ungdomarna uppgick till 16,1 procent.

För personer i åldern 15–74 år visar säsongrensade och utjämnade data på små förändringar av både antalet och andelen arbetslösa jämfört med närliggande månader. I september 2017 uppgick antalet arbetslösa till 363 000 vilket motsvarar ett arbetslöshetstal på 6,7 procent. Även för ungdomar i åldern 15–24 år visar säsongrensade och utjämnade data på små förändringar för såväl antalet som andelen arbetslösa. Antalet arbetslösa ungdomar var 113 000 och arbetslöshetstalet var 18,0 procent.

Relativ arbetslöshet

Ålder 15–74 år. Inkl. heltidsstuderande som sökt arbete. Säsongrensade och utjämnade månadsvärden

Antalet arbetslösa ungdomar fortsatte att minska

Antalet inskrivna arbetslösa, som utgörs av de öppet arbetslösa och sökande i program med aktivitetsstöd, uppgick i september 2017 till 360 000. Jämfört med samma månad föregående år var det en ökning med 2 000 personer. Bland de inskrivna arbetslösa var 194 000 öppet arbetslösa och 165 000 deltog i program med aktivitetsstöd.

Antalet inskrivna arbetslösa ungdomar (18–24 år) fortsatte att minska. I september var 55 000 ungdomar inskrivna som arbetslösa, en minskning med 6 000 på ett år.

Antalet nya lediga platser som anmälades till landets arbetsförmedlingar var i september 102 000, vilket var en minskning med 3 000 jämfört med motsvarande månad föregående år. Antalet personer som påbörjade ett arbete i september 2017 minskade med 3 000 till 38 000. Antalet varslade uppgick till 2 500, vilket var 1 600 färre än i samma månad föregående år.

Arbetskraftskostnader & löner

Senaste uppgift: augusti 2017

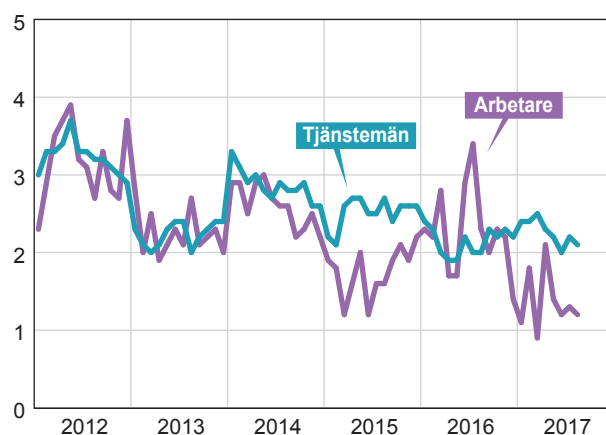
Källa: SCB:s arbetsmarknadsstatistik

Den preliminära genomsnittliga timlönen för arbetare var under augusti 2017 162,40 kronor exklusive övertidstillägg och 164,60 kronor inklusive övertidstillägg, vilket är en ökning med 1,2 respektive 1,3 procent jämfört med augusti 2016. Under augusti 2017 var den preliminära genomsnittliga månadslönen för tjänstemän 38 610 kronor

exklusive rörliga tillägg och 39 380 kronor inklusive rörliga tillägg, vilket är en ökning med 1,9 respektive 2,1 procent jämfört med augusti 2016.

Löneutveckling inom den privata sektorn

Procentuell förändring från motsvarande månad föregående år

Arbetskostnaden för en arbetare inom utvinning av mineral och tillverkningsindustrin har för augusti 2017 beräknats till 292,58 kronor per timme, vilket ger ett arbetskostnadsindex på 123,8 en förändring med 2,3 procent jämfört med augusti 2016. Arbetskostnaden för en arbetare inom den privata sektorn totalt har för augusti 2017 beräknats till 271,62 kronor per timme och för tjänstemän inom den privata sektorn till 60 100 kr per månad. Detta ger ett arbetskostnadsindex för arbetare på 121,7 en ökning med 1,5 procent jämfört med augusti 2016. Motsvarande index för tjänstemän blir 126,5 en ökning med 2,6 procent jämfört med augusti 2016.

FINANSMARKNAD

ECB minskar sina tillgångsköp

I slutet av oktober valde den Europeiska centralbanken (ECB) att lämna styr- och depositräntan oförändrad på 0,00 respektive –0,40 procent. Rådet beslutade även att fortsätta med tillgångsköpen enligt nuvarande form fram till årsskiftet. De månatliga tillgångsköpen kommer från och med januari 2018 att halveras från 60 till 30 miljarder euro per månad, men förlängs till september 2018. Centralbankschefen Mario Draghi poängterade att tillgångsköpen kan justeras om nödvändigt. Draghi motiverade minskningen av tillgångsköpen med att det finns ett fortsatt tillväxtmomentum samt att det finns tecken på ett ökat pristryck. Dock är det underliggande inflationstrycket i Europa fortsatt dämpat, vilket kräver en fortsatt expansiv penningpolitik. En första räntehöjning kommer troligtvis att ske långt efter att programmet för tillgångsköp har avslutats. Enligt marknadsbedömare kan detta bli verklighet under mitten av 2019.

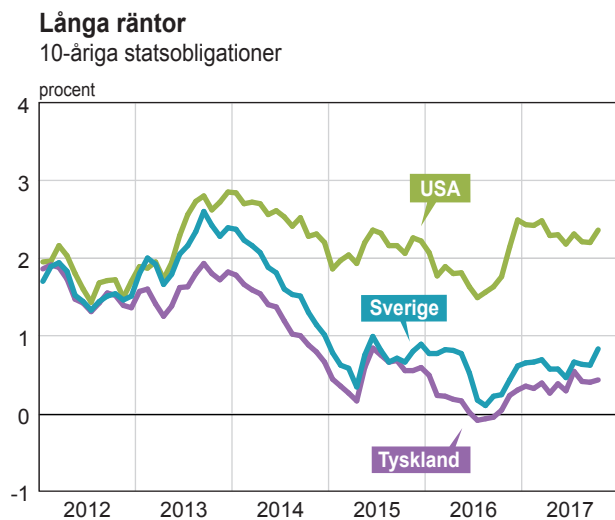
Reporäntan kvar på –0,50 procent

Även Riksbanken lämnade reporäntan oförändrad på –0,50 procent och kommunicerade att konjunkturen är

fortsatt stark och att inflationen är nära målet på 2 procent. Beskedet tolkas av marknadsbedömare som avvaktande och en räntehöjning ses fortsatt som avlägsen. Riksbanken lämnade inga nya besked om tillgångsköpen som löper ut vid årsskiftet, men meddelade att möjligheten att förlänga tillgångsköpen av statsobligationer fortfarande finns.

Uppgång för räntorna men försvagning av kronan

Räntan på svenska tre månaders statsskuldsväxlar steg under oktober med 0,03 procentenheter till 0,68 procent. Även de långa räntorna (tioåriga statsobligationer) steg under månaden och låg i genomsnitt på 0,83 procent jämfört med 0,62 procent under september.

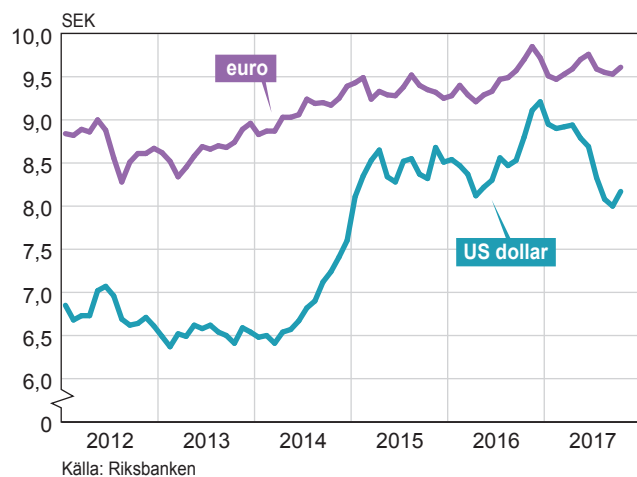

Den amerikanska räntekurvan blev något brantare under oktober då de tioåriga staspapprena gav avkastningen 2,36 procent, en ökning med 16 punkter, jämfört med de korta räntorna som steg från 1,27 till 1,31 procent.

Den svenska kronan försvagades gentemot euron och dollarn med 8 respektive 17 öre under oktober. En euro kostade 9,61 kronor medan dollarn kostade 8,17 kronor under oktober.

Valutakurser

Svenska kronor i förhållande till dollar och euro.
Månadsgenomsnitt

Ökad oro på den svenska bostadsmarknaden

Under september månad sjönk de svenska bostadspri-serna (HOX-index) med 1,5 procent jämfört med föregående månad. Analytiker ser avmattningen i bostadspri-ser som en nödvändig tillnyktring och inte början på någon krasch. Utvecklingen för bygg- och fastighetsaktier har varit skakig under oktober, men haft mindre påverkan på Stockholmsbörsen (AFGX) som ökade med knappt 2 procent under månaden.

Aktiekurserna

Stockholmsbörsens generalindex, månadsgenomsnitt

Nytt all-time high på Nasdaqbörsen

Det amerikanska och tekniktunga börsindexet Nasdaq nådde nya rekordnivåer under oktober månad. Anledningen var att de rapporterade intäkterna för några av världens största teknikbolag överraskade positivt.

Indexet ökade med 2,2 procent den 27 oktober, den största uppgången under en enskild handelsdag sedan augusti 2015. Även Dow Jones gick starkt och noterade en uppgång på 4,3 procent under oktober jämfört med 3,6 procent för Nasdaq.

Börsuppgångar i både Kina och Japan

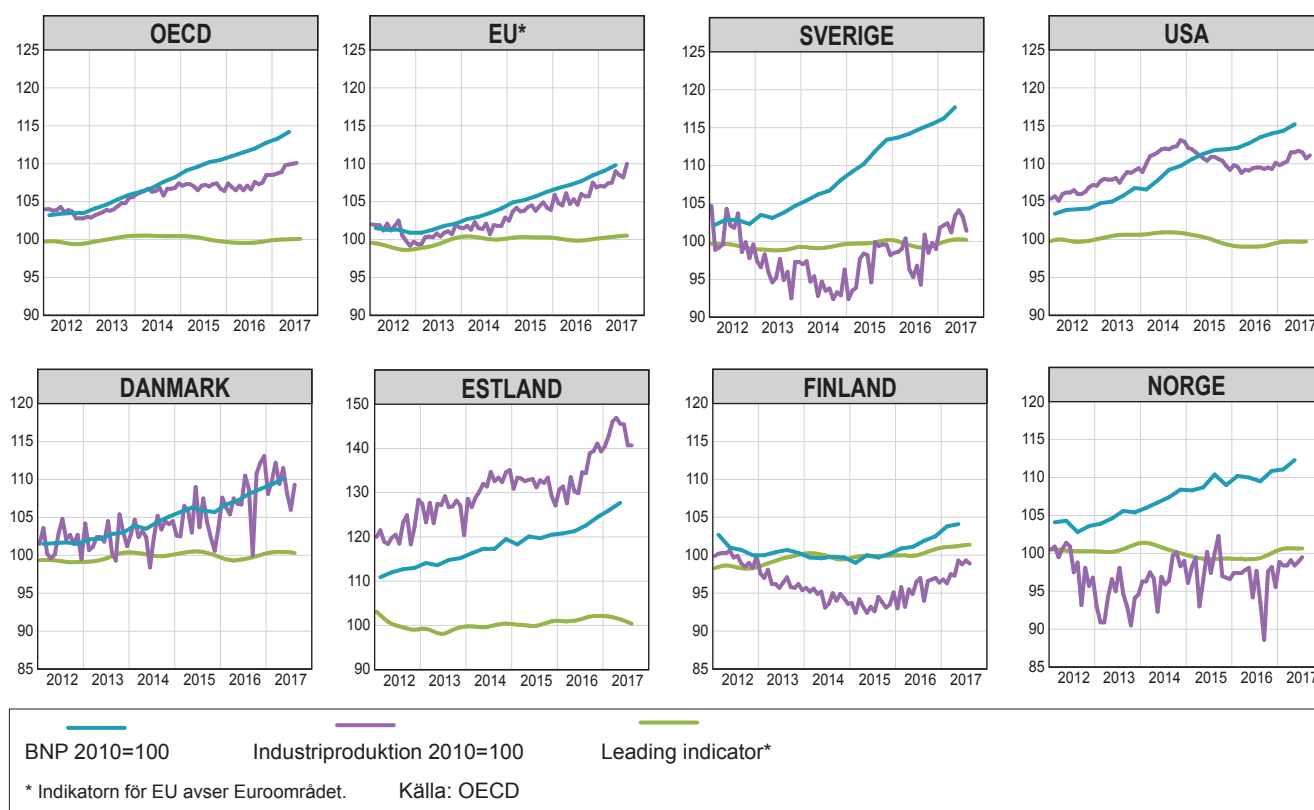
I samband med avslutandet av det kinesiska kommunistpartiets kongress som hålls vart femte år, omvaldes president Xi Jinping och premiärminister Li Keqiang. Den omedelbara marknadsreaktionen var liten, men kongressen har stor betydelse för Kinas framtida finanspolitik. Hong Kongbörsen (Hang Seng) och Shanghaibörsen noterade uppgångar på 2,5 respektive 1,3 procent under oktober.

I Japan har nyval hållits under månaden och koalitions-regeringen som leds av premiärminister Shinzo Abe ser ut att bestå. Det innebär troligtvis att chefen för den japanska centralbanken, Haruhiko Kuroda, sitter kvar ytterligare en mandatperiod. Genom att hålla låga realräntor har Kuroda lyckats hålla Yen svag mot andra viktiga valutor. Det har i sin tur gynnat de stora japanska exportbolagen och börsen. Tokyobörsen (Nikkei) steg 8,1 procent under oktober och nådde den högsta indexnoteringen sedan 1996.

Emelie Ekström, Andreas Hörnqvist, Charlotte Langlet och Viktor Morell, finansmarknadsstatistik

INTERNATIONELL UTBLICK

Konjunkturindikatorer för några länder och -områden

Efter att ha krympt under slutet av 2015 tog den danska ekonomin fart under 2016. Första kvartalet 2016 var tillväxten den högsta sedan mitten av 2010. Tillväxttakten minskade därefter något för att sedan ta fart igen och växa stabilt. Andra kvartalet 2017 växte den danska ekonomin säsongrensad med 0,7 procent, vilket var samma takt som resten av EU. Den danska industriproduktionen minskade markant på hösten 2016 och sjönk med drygt 8 procent i september 2016, men återhämtade sig därefter snabbt. De senaste månaderna har industriproduktion varit ryckig, men mellan juli och augusti ökade den med 3,1 procent. I årstakt var dock produktionen i augusti endast 0,6 procent högre än i augusti föregående år. Den ledande indikatorn sjönk något i augusti, men fortsätter ligga på ett värde över 100 vilket tyder på en fortsatt tillväxt framöver.

I den norska ekonomin har farten tilltagit efter en period med ryckig tillväxt. Andra kvartalet i år växte ekonomin för tredje kvartalet i rad och då BNP steg med 1,1 procent, säsongrensad. Även industriproduktionen i Norge har pendlat mellan ökande och sjunkande produktion de senaste åren och den senaste statistikskörden visar att produktionen har ökat svagt under juni och juli.

I Finland har tillväxten börjat ta fart efter en längre period av trög återhämtning. BNP har ökat under sex successiva kvartal och steg med 0,4 procent under andra kvartalet i år. Under 2014 och 2015 varvades positiv kvartalstillväxt med krympande BNP och i genomsnitt minskade den finska ekonomin under perioden 2011 till 2015. Att tillväxten börjar ta fart syns även i industriproduktionen som pekar svagt uppåt. I augusti var industriproduktion ungefär 5 procent högre än samma månad i fjol. Den ledande indikatorn fortsätter ligga stabilt över 100-strecket, vilket tyder på att den finska ekonomin fortsätter att växa.

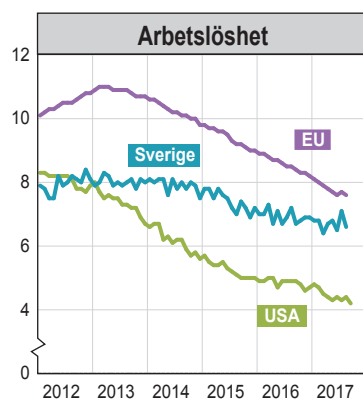
Den estländska ekonomin fortsätter att växa i en snabbar takt än de nordiska länderna. I likhet med den finska ekonomin har den estländska ekonomin växt under flera kvartal i rad och en säsongrensad tillväxt på 1,3 procent noterades under andra kvartalet. Trots de goda tillväxtsiffrorna har industriproduktionen i Estland sjunkit under sommaren, dock från en hög nivå. Ändå låg industriproduktionen i augusti knappt 5 procent högre än motsvarande månad i fjol. Den ledande indikatorn fortsätter att ligga över 100-strecket vilket tyder på en fortsatt god ekonomisk utveckling framöver.

INTERNATIONELL UTBLICK

Arbetslöshet

I augusti låg den genomsnittliga arbetslösheten inom EU på 7,6 procent. Det var 0,9 procentenheter lägre än samma månad förra året, vilket indikerar att arbetsmarknaden i EU fortsätter att stärkas. Arbetsmarknadens utveckling skiljer sig dock kraftigt mellan EU-länderna. I Spanien var 17,1 procent av arbetskraften utan sysselsättning i augusti. Sett i ett längre perspektiv har ändå utvecklingen i Spanien varit positiv då arbetslösheten har sjunkit med mer än 9 procentenheter sedan början av 2013. Även Frankrike och Italien tampas med hög arbetslöshet. I Frankrike har arbetslösheten legat runt 10 procent under en längre period och beräknades till 9,8 procent i augusti. I Italien fortsätter arbetslösheten ligga strax över 11 procent.

I Tyskland fortsätter däremot arbetslösheten att sjunka och landade på 3,6 procent i augusti. Det är 0,6 procentenheter lägre än samma månad i fjol och arbetslösheten i Tyskland har sjunkit gradvis de senaste åren från strax över 7 procent i början av 2010.

Även utanför EU har arbetsmarknaden stärkts. I USA fortsätter arbetslösheten att ligga strax över 4 procent. Statistiken visar att antalet arbetslösa som andel av arbetskraften har minskat markant sedan början av 2010 då arbetslösheten var nära 10 procent.

Arbetslöshet				
	Avser månad	Procent av arbetskraften	Förändr. från föregående månad, %	Förändr. från motsv mån föreg år, %
EU	aug	7,6	-0,1	-0,9
Danmark	jul	5,8	0,1	-0,5
Finland	aug	8,7	0,0	0,0
Italien	aug	11,2	-0,1	-0,3
Spanien	aug	17,1	0,0	-2,2
Storbritannien	juni	4,3	-0,1	-0,6
Sverige	aug	6,6	-0,5	-0,6
Tyskland	aug	3,6	-0,1	-0,6
Norge	jul	4,2	-0,1	-0,8
USA	aug	4,4	0,1	-0,5
Japan	aug	2,8	0,0	-0,3
OECD	aug	5,8	0,0	-0,6

Källa: OECD

EU-barometern

EU-kommissionens konjunkturbarometer för EU respektive euroområdet fortsätter att stiga. För EU steg indikatorn från 113,1 i september till 114,2 i oktober, medan indikatorn för euroområdet steg med 0,9 enheter till 114,0. Bättre stämningssläge inom industrin och för tjänsteföretagen bidrog till uppgången för båda områdena. Även stämningssläget inom byggsektorn förbättrades väsentligt inom både EU och euroområdet. Konfidensindikatorn för detaljhandeln förbättrades väsentligt för euroområdet och steg även något inom EU. I Sverige förbättrades stämningssläget något mellan september och oktober. Det var främst konsumentförtroendet, detaljhandeln och byggsektorn som drev upp stämningssläget. Konfidensindikatorn för industrin i Sverige föll tillbaka något mellan september och oktober.

Internationella ekonomiska indikatorer

		Danmark	Finland	Storbr.	Sverige	Tyskland	USA	EU ¹⁾	OECD
BNP ²⁾									
Förändr. föreg. kv.	%	0,7	0,4	0,4	1,3	0,6	0,8	0,7	0,8
Förändr. 4 kv.	%	2,7	3,0	1,5	3,1	2,1	2,2	2,4	2,4
Industriproduktion ³⁾									
Förändr. föreg. mån.	%	3,1	-0,4	0,2	-1,8	3,2	0,3	1,7	0,1
Förändr. 12 mån.	%	0,6	5,2	0,4	7,5	5,4	1,6	3,8	3,3
KPI ⁴⁾									
Förändr. föreg. mån.	%	0,1	0,2	0,6	0,1	0,1	0,6	0,4	0,3
Förändr. 12 mån.	%	1,6	0,8	2,9	2,2	1,8	1,9	1,8	2,2
Arbetslöshet ⁵⁾	%	5,8	8,7	4,3	6,6	3,6	4,2	7,6	5,8
Förändr. föreg. mån.	procentenheter	0,1	0,0	-0,1	-0,5	-0,1	-0,2	-0,1	0,0
Förändr. 12 månader	procentenheter	-0,5	0,0	-0,6	-0,6	-0,6	-0,7	-0,9	-0,6
Kort ränta ⁶⁾	%	-0,31	-0,33	0,31	-0,42	-0,33	1,32	-0,33	..
Förändr. föreg. mån.	procentenheter	-0,04	0,00	0,03	0,01	0,00	0,01	0,00	..
Förändr. 12 månader	procentenheter	-0,12	-0,03	-0,07	0,08	-0,03	0,47	-0,03	..
Lång ränta ⁷⁾	%	0,51	0,58	0,98	0,62	0,35	2,20	1,06	..
Förändr. föreg. mån.	procentenheter	-0,04	-0,07	-0,05	-0,01	0,00	-0,01	-0,01	..
Förändr. 12 månader	procentenheter	0,50	0,50	-0,20	0,40	0,44	0,57	0,43	..

1) EU28 men för kort och lång ränta avses euroområdet 2) Andra kvartalet 3) Storbritannien och OECD juli, USA september, övriga augusti 4) Harmoniserat konsumentprisindex (HIKP) för EU-länderna. Storbritannien och OECD augusti, övriga september 5) Danmark juli, Storbritannien juni, USA september, övriga augusti 6) Korta räntor avser 3-månaders interbankräntor enligt statistik från Eurostat. September 7) Storbritannien juni, övriga september

Källa: OECD, Eurostat

INTERNATIONELL UTBLICK

IMF spår fortsatt hög tillväxt

I början av oktober publicerade internationella valutafonden (IMF) en ny prognos för världsekonomin. Prognosen innebar att tillväxttakterna förväntas vara marginellt högre jämfört med de två föregående prognoserna. Världsekonomin väntas nu växa med 3,6 procent 2017 och 3,7 procent 2018, jämfört med 3,5 procent 2017 och 3,6 procent 2018 i april- och juliprognoserna. Bakom siffrorna döljer sig en världsekonomi som tuffar på bättre än vanligt utan några allvarligare störningar.

Europa överraskar positivt

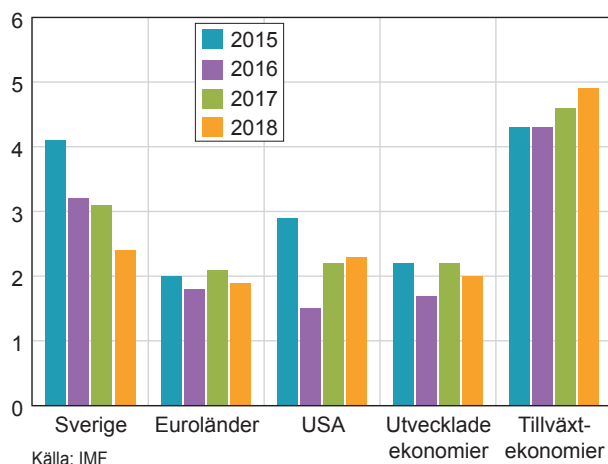
Skrapar man på ytan visar det sig att framför allt Europa nu ser starkare ut än tidigare i år. Tillväxtprognosen för Italien 2017 är exempelvis 0,7 procentenheter högre i oktober än i april. Även prognosen för Spanien och Tyskland har reviderats upp, men något mindre. Den del av Europa som benämns "emerging and developing", som i stort sett inbegriper Östeuropa, är den region som tillväxtprognosen 2017 revideras upp mest för, 1,5 procentenheter mellan april och oktober. En avgörande faktor bakom den högre tillväxten i Europa är att starkare världshandel gynnat exporten.

Tillväxtländerna driver världsekonomin

Oktoberprognosen visar också att tillväxtekonomierna fortsätter att driva världsekonomin, även om utvecklade ekonomier också växer. För 2017 väntas de förra växa 4,6 procent mot 2,2 procent för de senare. Och som så ofta tidigare är det Kina och Indien som ligger i topp med en väntad tillväxt på närmare 7 procent. Skillnaden accentueras ytterligare något 2018 då tillväxtekonomierna väntas växa med 4,9 procent mot 2,0 procent för de utvecklade ekonomierna. Då väntas Indien och Brasilien växla upp samtidigt som Kanada, Japan och Spanien väntas växla ned.

BNP

Procentuell volymförändring, prognos för 2017 och 2018

Fortsatt negativ riskbild på medellång sikt

Samtidigt som IMF tar fasta på att mycket ser bra ut för världsekonomin i det korta perspektivet, där man skriver "det globala konjunkturuppsvinget har vunnit ytterligare momentum", är riskbilden fortsatt negativ på medellång sikt. Faktorer som ligger i den negativa vågskålen är snabba och starkare åtstramning av globala finansiella villkor, finansiell turbulens i tillväxtekonomier, sammanhängande med stark kreditexpansion i Kina, och varaktigt låg inflation i utvecklade ekonomier.

För att rusta sig för framtida utmaningar rekommenderar IMF länderna att fokusera strategiskt på några viktiga områden som att höja potentiell produktion, säkerställa den ekonomiska återhämtningen och bygga motståndskraft samt stärka det internationella samarbetet. En finanspolitik som främjar tillväxt ses som nödvändig för att stärka produktivitet och arbetskraftsutbud. I utvecklade ekonomier rekommenderas expansiv penningpolitik till dess att inflationsmålen nås. Det internationella samarbetet bör främst ta sikte på att undvika protektionism.

Svensk ekonomi hänger med omvärlden upp

IMF har även reviderat upp tillväxtprognosen för Sverige. I oktober 2016 väntades svensk BNP växa med 2,6 procent 2017, nu i oktober är motsvarande prognos 3,1 procent. För 2018 väntas tillväxttakten falla tillbaka till 2,4 procent för att sedan ytterligare dämpas något varje år fram till 2022.

Den svenska arbetsmarknaden förväntas bli något starkare kommande år. I år blir arbetslösheten 6,6 procent och 2018 sjunker den till 6,3 procent. Därefter väntas arbetslösheten plana ut på 6,3–6,4 procent.

BNP enligt World Economic Outlook

	Volymförändring i % från föregående år		Prognos okt 2017		Diff. från progn apr 2017
	2016	2017	2018	2017	2018
Hela världen	3,2	3,6	3,7	0,1	0,1
Utvecklade ekonomier	1,7	2,2	2,0	0,2	0,0
USA	1,5	2,2	2,3	-0,1	-0,2
Euroområdet	1,8	2,1	1,9	0,4	0,3
Tyskland	1,9	2,0	1,8	0,4	0,3
Frankrike	1,2	1,6	1,8	0,2	0,2
Italien	0,9	1,5	1,1	0,7	0,3
Spanien	3,2	3,1	2,5	0,5	0,4
Japan	1,0	1,5	0,7	0,3	0,1
Storbritannien	1,8	1,7	1,5	-0,3	0,0
Kanada	1,5	3,0	2,1	1,1	0,1
Tillväxtekonomier	4,3	4,6	4,9	0,1	0,1
Ryssland	-0,2	1,8	1,6	0,4	0,2
Kina	6,7	6,8	6,5	0,2	0,3
Indien	7,1	6,7	7,4	-0,5	-0,3
Brasilien	-3,6	0,7	1,5	0,5	-0,2

Källa: IMF

SVENSKA EKONOMISKA INDIKATORER

	Enhet	Basår	Senaste uppgift	Förändring i procent från		
				föreg. månad/ period	samma månad/ period föreg. år	
Ekonomi, allmänt						
BNP	volym	2010=100	2 kv	118,0 ¹⁾	1,3 ¹⁾	3,1
Fast bruttoinvestering	volym	2010=100	2 kv	136,7 ¹⁾	2,5 ¹⁾	6,4
Hushållens konsumtion	volym	2010=100	2 kv	115,0 ¹⁾	0,7 ¹⁾	2,2
Tjänsteproduktion	volym	2010=100	aug	131,3 ¹⁾	0,1 ¹⁾	5,2
Lägenheter, påbörjade, nya	1 000-tal		2 kv	19,4		18
			1–2 kv	37,6		22
Industri						
Produktion	volym	2010=100	aug	89,1	–2 ¹⁾	7
			jan–aug	98,4		5
Omsättning	volym	2010=100	aug	93,3	–2 ¹⁾	9
			jan–aug	99,7		5
Orderingång	volym	2010=100	aug	91,7	–2 ¹⁾	6
			jan–aug	100,4		5
Kapacitetsutnyttjande	%		2 kv	90,7 ¹⁾	0,5 ¹⁾²⁾	1,6 ¹⁾²⁾
Investeringar	mdr kr		2 kv	44,3		4
			1–2 kv	85,9		1
Utrikeshandel						
Varuexport	mdr kr		sep	111,0	0 ¹⁾	3
			jan–sep	956,0		10
Varuimport	mdr kr		sep	108,4	0 ¹⁾	3
			jan–sep	959,0		10
Handelsnetto	mdr kr		sep	2,6		
			jan–sep	–3,0		
Bytesbalans	mdr kr		2 kv	39,5		
			1–2 kv	81,7		
Konsumtion						
Detaljhandelns försäljning	volym	2010=100	sep	123,3 ¹⁾	0,8 ¹⁾	4,6
			jan–sep			2,7
Hushållens konsumtionsindikator	volym	2010=100	aug	117,3 ¹⁾	0,4 ¹⁾	3,2
			jan–aug			2,2
Personbilsregistreringar, nya	st		sep	32 543		–3
			jan–sep	290 952		2
Consumer Confidence Indicator ³⁾		medelv=100	okt	105,3 ⁴⁾	101,8 ⁴⁾	103,7 ⁴⁾
Priser						
Konsumentprisindex		1980=100	sep	323,6	0,1	2,1
Konsumentprisindex, fast ränta		1987=100	sep	211,6	0,2	2,3
Producentprisindex		2005=100	sep	117,8	0,4	4,3
Exportprisindex		2005=100	sep	112,2	0,4	3,6
Importprisindex		2005=100	sep	111,3	0,4	4,7
Prisindex för inhemsk tillgång		2005=100	sep	117,4	0,4	4,7
Hemmamarknadsprisindex		2005=100	sep	123,8	0,6	4,9
Arbetsmarknad, löner						
Sysselsatta 15–74 år	1 000-tal		sep	5 052		2,8
Arbetslösa 15–74 år	1 000-tal		sep	332		4,8
därav heltidsstuderande	1 000-tal		sep	92		–3,1
Arbetade timmar	10 000-tal		sep	17 120		–0,1
Lediga platser, nyanmälda	1 000-tal		sep	102		–2,6
Arbetskostnadsindex, industriarbetare		2008 jan=100	aug	123,8		2,3
Timlön, industriarbetare	kr		aug	176,8		1,9
Finansmarknad						
Utlåning till hushåll ⁵⁾	mdr kr		sep	3 740		7,1
Utlåning till icke-finansiella företag ⁵⁾	mdr kr		sep	2 146		3,8
Lång ränta, 10-åriga statsobligationer	%		okt	0,83	0,21 ²⁾	0,49 ²⁾
Kort ränta, 3-mån statsskuldväxlar	%		okt	–0,68	0,03 ²⁾	0,07 ²⁾
Statsskuldens månadsförändring	mdr kr		sep	–1,7		
Valutakurs, TCW-index	18 nov 1992=100		31 okt	131,9	1,1	–2,9

1) Säsongrensade tal   2) Procentenheter   3) Hushållens syn på den egna och den svenska ekonomin   4) Index för resp period   5) Från monetära finansinstitut

Utges av Statistiska centralbyrån, avd för nationalräkenskaper,
Box 24300, 104 51 STOCKHOLM
Tfn 010-479 40 00
Ansvarig utgivare: Elisabeth Hopkins
Redaktör: Johannes Holmberg
Layout: Monica Andersson

Copyright SCB. Citera gärna, men uppge källa.

ISSN 1653-9435

URN:NBN:SE:SCB-2017-A06T11710_pdf (pdf)